

HRVATSKI VOJNIK

BROJ | 766

31. SRPNJA 2026.

CIJENA 1,33 €

PRVI HRVATSKI VOJNOSTRUCHNI MAGAZIN // IZLAZI OD 1991. // WWW.HRVATSKI-VOJNIK.HR

**MI NISMO
HEROJI, NEGO
PROFESIONALCI**

**UOČI OBLJETNICE
VRO OLUJA
ZEMLJO MOJA,
DOČEKALA SI
NAS**

**HRZ
ONAJ TRENUTAK
KAD PROLETIŠ
IZNAD SVOJE
KUĆE**

**OBUKA
PRILAGOĐENA
SUVREMENOM
RATOVANJU**

ISSN 1330 - 500X
PRINTED IN CROATIA
0 3 1 2 6
9 11771330150003

Foto: Tomislav Brandt

www.hrvatski-vojn timer.hr

NAKLADNIK: **MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE / SAMOSTALNA SLUŽBA ZA ODNOS E S JAVNOŠĆU I VOJNA GLASILA / ODJEL HRVATSKIH VOJNIH GLASIL A I IZDAVAŠTVA****Glavni urednik:** Željko Stipanović (zeljko.stipanovic@morh.hr) // **Zamjenica glavnog urednika:** Vesna Pintarić (vpintar@morh.hr)**Urednici i novinari:** Domagoj Vlahović (hrvojn timer@morh.hr), Ivan Šurbek, Tomislav Vidaković (tomislav.vidakovic@morh.hr), Hrvoje Lončarević (hrvoje.loncarevic@morh.hr)**Lektura / korektura:** Gordana Jelavić (gordana.jelavic@morh.hr), Andrea Pavlić // **Fotograf:** Tomislav Brandt (tomislav.brandt@morh.hr)**Grafička redakcija:** Ante Perković // **Marketing:** Mila Badrić Gelo (mbadric@morh.hr), tel: 075 224 302; fax: 4568-117**Tisak:** Kerschhoffset d.o.o., Ježdovečka 112, 10 250 Zagreb // **Adresa uredništva:** Odjel hrvatskih vojnih glasila i izdavaštva, Ulica Antuna Bauera 35, 10 000 Zagreb, e-mail: hrvojn timer@morh.hr**Odobrava:** Ivana Balenović, voditeljica Samostalne službe za odnose s javnošću i vojna glasila

MI NISMO HEROJI, NEGO PROFESIONALCI

Glavni napor protupožarne sezone službeno je počeo 15. lipnja i protezat će se do kraja rujna. To je vrijeme kad je 855. protupožarna eskadrila 93. krila HRZ-a najzaposlenija. Posjetivši je, pokušali smo shvatiti što sve stoji iza ugleda koji je stekla u Hrvatskoj, ali i izvan nje. Jer, nije stvar samo u letjelicama...

[STR. 20]

NASLOVNICU SNIMIO TOMISLAV BRANDT

SADRŽAJ

- 4** **UOČI OBLJETNICE VRO OLUJA**
Zemljo moja, dočekala si nas
- 8** **HRVATSKO RATNO ZRAKOPLOVSTVO**
Onaj trenutak kad proletiš iznad svoje kuće
- 14** **REPORTAŽA**
Obuka prilagođena suvremenom ratovanju
- 26** **OSRH**
Donošenje brze, pravodobne i dobre odluke
- 30** **HVU**
Kadet koji svoje ciljeve mjeri kilometrima
- 34** **RAZGOVOR**
Damjan Rudež
direktor Sunset Sports Festivala
- 40** **PROTUZRAČNA OBRANA**
IRIS-T – od zračnog do zemaljskog PZO-a
- 48** **PODLISTAK**
Povijest snajpera (XVI. dio):
Britanska snajperska puška L96A1
- 52** **CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI**
Dvorac Vitturi: kamena pozornica legende o
Miljenku i Dobrili
- 56** **RAZGOVOR**
Zvonko Kovačević
predsjednik Aerokluba Sinj
- 62** **PJESME KOJE SU OBILJEŽILE
DOMOVINSKI RAT**
Što se krvlju brani, ne pušta se lako

ZEMLJO MOJA, D

VRO OLUJA NIJE BILA SAMO BRILJANTNO IZVEDENA VOJNA
OPERACIJA. ONA JE PORED TOGA BILA I IZRAZ ČEŽNJE JEDNOG
NARODA ZA DOMOM, KRIK ZA PRAVDOM I POVIJESNI KORAK
PREMA MIRU KOJI DANAS ŽIVIMO

UOČI OBLJETNICE VRO OLUJA

TEKST Željko Stipanović // FOTO Tomislav Brandt, arhiva Hrvatskog vojnika

VOČEKALA SI NAS

Ima dana koji nisu samo dio naše povijesti – oni su dio našeg identiteta. Takav je 5. kolovoza, Dan pobjede i domovinske zahvalnosti, Dan hrvatskih branitelja te dan kad se s posebnim pijetetom prisjećamo vojno-redarstvene operacije Oluja, događaja koji je zauvijek obilježio put hrvatske države prema slobodi. Svaki kolovoz u našim srcima budi iste osjećaje. Ponajprije je to osjećaj ponosa na dane kad se kovala naša sloboda, ali istodobno nas prožimaju i osjećaji tuge za onima koje smo izgubili. Još uvijek odjekuju sjećanja na hrabre hrvatske branitelje, koji su, vođeni ljubavlju prema domovini, ostavili svoje obitelji, svoje domove i svoje snove kako bi budućim naraštajima darovali ono najvrednije – slobodu. Mnogi od njih nisu dočekali mir koji su stvarali, ali svojim su djelima ispisali najsvjetlije stranice hrvatske povijesti. Jer, svaka velika i povijesna pobjeda ima i svoju tihu, bolnu stranu. Dok su trgovali odjekivali pjesmom, u mnogim je domovima vladala tišina. Dok su se jedni grlili na kućnim pragovima, drugi su gledali u prazna mjesta za stolom, svjesni da se njihovi najmiliji nisu i nikad se neće vratiti. Zato je taj dan uvijek prožet tim posebnim, dostojanstvenim mirom. To je mješavina neizmjernog ponosa zbog onoga što je ostvareno, te duboke, beskrajne zahvalnosti prema svakom izgubljenom životu, prema svakom ranjenom tijelu i svakoj slomljenoj obitelji.

Oluja nije bila samo briljantno izvedena vojna operacija. Ona je pored toga bila i izraz čežnje jednog naroda za domom, krik za pravdom i povijesni korak prema miru koji danas živimo.

Dok danas uživamo u slobodnoj domovini i svemu onome što sloboda nosi, zapitamo li se, barem ponekad, koja je bila njezina cijena? Ili smo se uljuljkali u vlastitu samodopadnost i čangrizavost u kojoj nam sve smeta, u kojoj ništa nije dobro, a svi drugi imaju bolje. Koliki su od nas na taj dan spremni i voljni barem izvjesiti državnu zastavu, pod kojom su i za koju mnogi dali svoje živote... Pa da barem na takav, simboličan način, pokažemo da znamo cijeniti ono što su nam drugi izborili. Ili nam je i to teško?

Jesmo li zaboravili da nam sloboda nije darovana, nego je plaćena u najskupljoj valuti na svijetu – u mladim životima, u snovima koji su prekinuti na prvoj crti bojišta, u suzama majki koje i danas, u tišini, gledaju u fotografije svojih sinova i kćeri. A neke od njih još tragaju za njima.

I zato Oluja nije samo priča o vojnom uspjehu. Ona je priča o ljudima. O majkama koje su čekale svoje sinove, a nisu ih dočekale, o djeci koja su odrastala bez svojih očeva, o obiteljima koje su podnijele najveću moguću žrtvu. Zato je naša dužnost čuvati uspomenu na njih, s poštovanjem govoriti o njihovoj hrabrosti i prenositi istinu novim generacijama. Jer, sjeća se tko hoće, a zaboravlja tko može...

SJEĆANJE KOJE NE BLIJEDI

U vojnom smislu vojno-redarstvena operacija Oluja bila je kruna svih naših bitaka, trenutak u kojem je zajedništvo slomilo okove nametnutog rata. Upravo je ta akcija pokazala da zajedništvo nije samo emocionalni pojam nego konkretna opipljiva snaga. Kad se energija pojedinaca usmjeri prema istom plemenitom cilju, nestaju unutarnje podjele i stvara se povijesni preokret. Sloboda i mir koji su uslijedili nakon kolovoza 1995. najveći su spomenik tom zajedništvu, ali i

trajan podsjetnik kako društvo, kad je složno, može nadvladati svaku prepreku.

I baš zato danas, dok se na Kninskoj tvrđavi ponosno vijori hrvatska zastava, naša prva misao ne smije biti trijumf, već zahvalnost. Zahvalnost hrvatskim braniteljima, koji su te 1995. godine, s krunicom oko vrata i neizmjernom hrabrošću u srcu, koračali putem pobjednika kako bismo mi danas koračali u slobodi. Zahvalnost obiteljima koje su podnijele najveći teret, dajući domovini ono najvrednije što su imale. Zahvalnost svakom neznanom junaku čije ime možda nije uklesano na velikim spomenicima, ali je zauvijek zapisano u temeljima ove države. Jer, nikad ne smijemo zaboraviti da se domovina ne mjeri samo granicama na karti već dubinom zahvalnosti koju osjećamo prema onima koji su za nju dali sve.

A najveća zahvala braniteljima nije samo u riječima i svečanim obilježavanjima nego u tome da čuvamo vrijednosti za koje su se borili – slobodu, dostojanstvo, zajedništvo i ljubav prema domovini.

Ne zaboravimo mudrost koja nas uči, ali i opominje: Narod koji zaboravi svoju povijest osuđen je na njezino ponavljanje.

HRVATSKO RATNO

NA OVOGODIŠNJEM JE HRZ-ovu SELEKCIJSKOM PROCESU ZA ŠKOLOVANJE ZA PILOTE DVADESET ČETVERO MLADIH KANDIDATA, NAJVIŠE OD 1999. GODINE. HRVATSKI VOJNIK PRATIO JE U VOJARNI "PUKOVNIK MIRKO VUKUŠIĆ" DIO SELEKCIJSKIH LETOVA, ZABILJEŽIO MOTIVE I DOJMOVE POLAZNIKA, ALI I SJEĆANJA TE MIŠLJENJA VOJNIH NASTAVNIKA LETENJA

TEKST

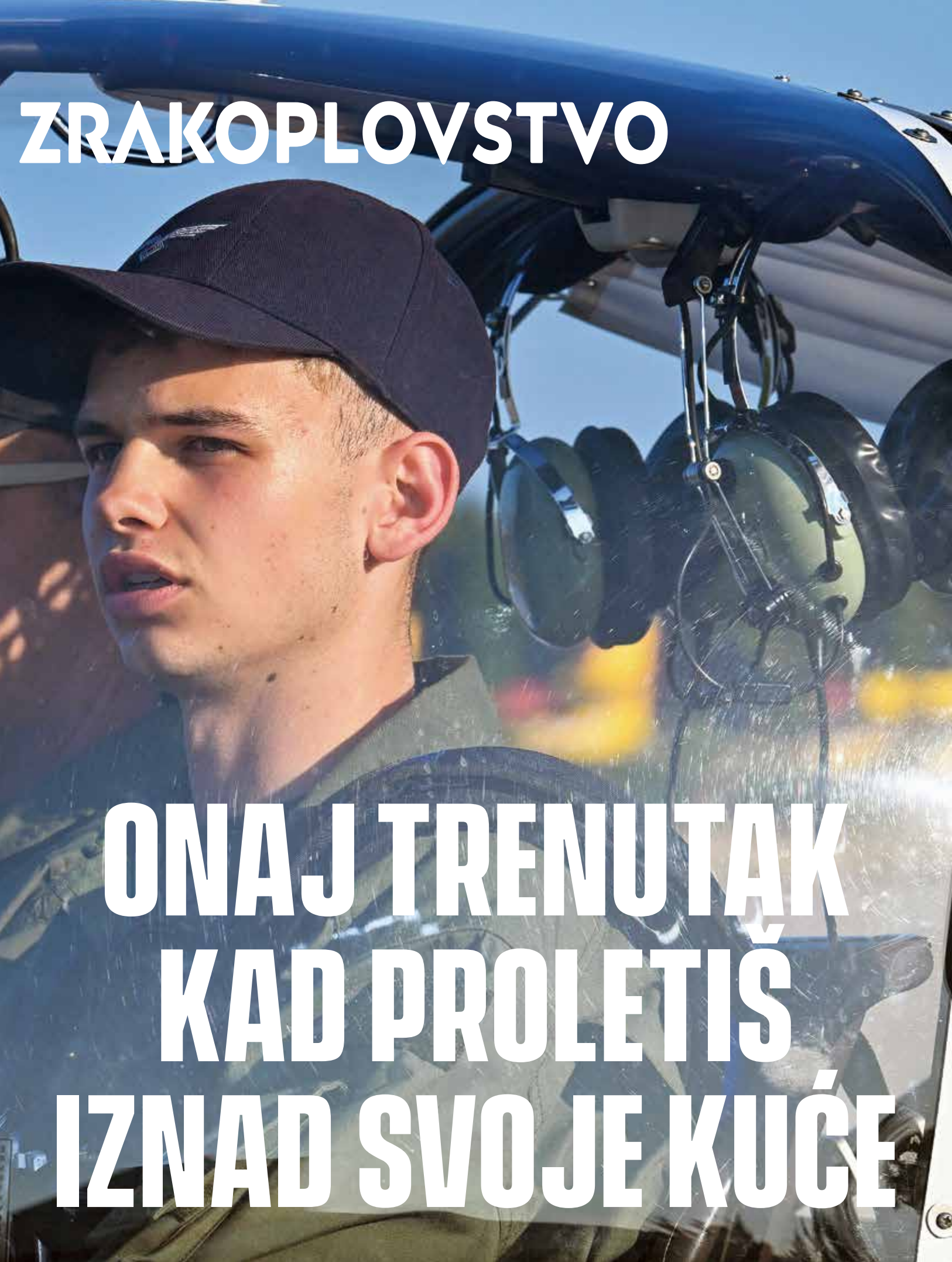
Domagoj Vlahović

FOTO

Tomislav Brandt, HRZ

Selekcijski proces počeo je 29. lipnja, a završetak cjelokupnog ciklusa planiran je za 28. kolovoza. Proces se provodi u suorganizaciji Središta za obuku "Rudolf Perešin" i 392. eskadrite aviona 93. krila HRZ-a

A young man in a military uniform and cap is looking out of a helicopter cockpit. The background shows the interior of the cockpit with various instruments and controls. The text "ZRAKOPLOVSTVO" is overlaid in large white letters at the top.

ZRAKOPLOVSTVO

**ONAJ TRENUTAK
KAD PROLETIŠ
IZNAD SVOJE KUĆE**

Ana Surać oduvijek je voljela gledati nebo iznad svoje Murvice. Zračna luka i vojna zrakoplovna baza tek su nekoliko kilometara jugoistočno, a najviše su je fascinirale vojne letjelice: avioni Pilatus PC-9, Canadair CL-415, helikopteri Bell-206, OH-58D Kiowa Warrior... Već u djetinjstvu je danas sedamnaestogodišnja Ana shvatila da ne želi samo gledati letjelice nego njima i upravljati. Niti tri stotine kilometara sjevernije, u zagrebačkom naselju Lučko, njezin vršnjak Ivan Antunović slično je osjećao, kako kaže, prema svemu što je letjelo. S obližnjeg letjelišta polijetali su vojni i policijski helikopteri Mi-171Sh, UH-60 Black Hawk, Airbus H135, školski avioni Cessna... Razmišljanja su mu bila poput Aninih – neće se zadržati samo na gledanju. "Pratio sam sve što je letjelo i tako je rasla ljubav prema zrakoplovstvu. Prije svega, želim letjeti. No, kad se tomu doda ljubav prema domovini i želja da postanem dio Hrvatske vojske, prijava na selekciju bila je logična", govori nam. Nedavno je oboje srednjoškolaca završilo treći razred: Ana u Tehničkoj školi u Zadru, a Ivan u Zrakoplovnoj tehničkoj školi Rudolfa Perešina u Velikoj Gorici. I onda su se upoznali na istom mjestu, u vojarni "Pukovnik Mirko Vukušić" u Zemunik Donjem. Onamo su došli s istim ciljem: postati piloti Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Od 29. lipnja, nakon što su se prijavili i prošli psihofizička testiranja, polaznici su HRZ-ova selekcijskog procesa kandidata za 35. i 36. naraštaj vojnih pilota.

IPAK JE TO VOJSKA

Poveznice između Ane i Ivana tu ne prestaju. Obitelji su pozitivno reagirale na njihov izbor i dosadašnji *scenarij* ostvarenja cilja. Ana nam kaže da su informacije o selekciji koje je dobila preko internetskih stranica i mreža bile precizne, a u odluci je pomogao i školski profesor, koji je bio pilot. Prvi joj je osjećaj kad je dobila HRZ-ov poziv bila – sreća. Njezini su bili iznimno ponosni, makar i malo iznenađeni jer, ističu, ipak je to vojska. Ivanova ljubav prema zrakoplovima probudila se kad je sa školom posjetio Zemunik. "Baš tu, u hangaru, jedan od HRZ-ovih pilota nam je rekao da se u trećem razredu možemo prijaviti na selekciju. Rekao sam, zašto ne?" sjeća se Ivan. Kad je poziv stigao, mama i tata, koji je bio hrvatski branitelj, bili su ponosni, a on samo – radostan. "Nisam mogao dočekati dan kad ću doći ovamo. Doduše, ne znam boji li se majka više motora ili aviona, ali..." govori nam dobro raspoložen mladić. Među našim sugovornicima je i kandidat Jura Polinčić. Nešto je stariji, ima devetnaest godina i završio je Opću gimnaziju u Novoj Gradiški. Tražio je zanimanje koje je zanimljivo, ima određenu razinu odgovornosti i u kojem se može napredovati. "Otac, koji je u Hrvatskoj vojsci, spomenuo mi je vojni put. Doduše, nije posebno govorio o zrakoplovstvu. Znao sam da se za vojne pilote, kao i općenito za pilote, uvijek naglašava zdravlje i psihofizička razina. Pazio sam na to, imao sam jasan cilj", sjeća se. Seleksijski proces počeo je 29. lipnja, a završetak cjelokupnog ciklusa planiran je za 28. kolovoza. Proces se provodi u suorganizaciji Središta za obuku (SzO) Hrvatskog ratnog zrakoplovstva "Rudolf Perešin" i 392. eskadrile aviona 93. krila HRZ-a. Podatak koji najviše veseli jest da je u Zemuniku ukupno dvadeset četvero polaznika, što je najviše od

1999. godine. Devetnaestero njih netom je završilo treći ili četvrti razred srednje škole. Oni su u Središtu za obuku uspješno završili teorijsku pripremu. U tom su dijelu stekli potrebna znanja o osnovama aerodinamike, mehanike leta i meteorologije, a u okviru Tehničke učionice upoznali su se s tehničkim značajkama aviona ZLIN 242 L. Nakon toga imali su primijenjenu teoriju. Na selekcijskom letenju na potonjim avionima, koje je počelo 8. srpnja i ključni je dio procesa, pridružilo im se petero kandidata koji dolaze s tržišta rada i koji će se školovati prema programu Izvan projekta kadet.

ŽELJA – ŠTO VIŠE KOLEGA

Tijekom našeg posjeta letovi su se intenzivirali. Puno je toga u Zemunik posvećeno mladim kandidatima. Zbog brojnosti su podijeljeni u dvije grupe, koje se izmjenjuju u letenju i ostalim segmentima selekcijskog ciklusa, što uključuje i pripremnu vizualizaciju letenja s pomoću simulacijskog sustava. Svaka minuta aktivnosti precizno je planirana, a pripadnici SzO-a i 93. krila djeluju vrlo ozbiljno, vidi se da žele za nekoliko godina iz dvaju naraštaja dobiti

**Zapovjednik 1. grupe i vojni nastavnik letenja
bojnik Nino Perović iz 392. eskadrile (desno) bio je
1999. godine jedan od kandidata na selekcijskom
letenju. Na selekciji koja se upravo provodi je
dvadeset četvero kandidata, najviše upravo od
te godine, a među njima je i sedamnaestogodišnji
Ivan Antunović (lijevo) iz Lučkog**

što više kolega. S njima najviše razgovaramo upravo o povećanom interesu. Zapovjednik 1. grupe i vojni nastavnik letenja bojnik Nino Perović iz 392. eskadrile oprezan je i još ne želi reći da brojnost zainteresiranih znači i novi trend. "Vrijeme će reći. Da je zanimanje veće no što je bilo, točno je. Može biti i još veće", kaže iskusni pilot, poznat i kao vanjski lijevi pratitelj u HRZ-ovoj akrogrupi "Krila Oluje". Zanimljivo je da je bio među kandidatima upravo na spomenutom selekcijskom letenju 1999. godine. To su trenuci, koji će, kao i njemu, zauvijek ostati u sjećanju djevojkama i mladima koje danas poučava. "Stječete nova prijateljstva, upoznajete se s novim, posebnim načinom života. Kad shvatite taj poseban način, ostat ćete vječno, neraskidivo povezani s ekipom sa selekcije. Imate zajedničke teme, zajedničke doživljaje o kojima ne možete govoriti s bilo kim", polagano nam govori Perović prije odlaska na jedan od prijedpodnevnih letova. S njegovim kolegom pukovnikom Goranom Mikulecom razgovaramo tek u večernjim satima. Kao i bojniku Peroviću te svim ostalim vojnim nastavnicima letenja, velik dio dana zauzet mu je letovima, brifinzima, raščlambama, razgovorima s

kandidatima i drugim obvezama. Mikulec je zapovjednik Pilotske škole Središta za obuku HRZ-a i objašnjava nam da je povećanom broju kandidata svakako pridonijela i nabava novih letjelica – Rafalea te Black Hawkova. "Kad uvidite da biste mogli letjeti na jednim od najboljih borbenih letjelica na svijetu, jasno je da vas to dodatno privlači", jasan je pukovnik. Pozitivan utjecaj sigurno ima i mogućnost da se na selekciju prijave učenici koji su završili treći razred, a ne minimalno četvrti. Štoviše, cilj je da bude što više *trećaša*. Prođu li uspješno selekciju, ostaje im da za godinu dana uspješno polože državnu maturu. Tad im je školovanje na zagrebačkom Fakultetu prometnih znanosti u suradnji s Hrvatskim vojnim učilištem i SzO-om više-manje osigurano. Prošle je godine selekciji pristupio 21 polaznik. "Drago mi je da u zadnjih sedam-osam godina sve ide u pozitivnom smjeru. Nadamo se da će iduće godine biti barem trideset polaznika", optimističan je pukovnik.

ZALJUBITI SE U LETENJE OVDJE I SAD!

Nakon što se Ana Surać vratila s jednog od letova, rekla nam je dojmove: "Prosječan let. Bilo je malo vjetrovito, bilo

Zapovjednik Pilotske škole Središta za obuku HRZ-a i vojni nastavnik letenja pukovnik Goran Mikulec (lijevo) objašnjava da je povećanom broju kandidata svakako pridonijela i nabava Rafalea te Black Hawkova

je nagingjanja, ali i to moram proći i svladati. Mislila sam da će mi letenje biti čak i teže. Vjerujem da ću uspjeti, da sam prošla najteži dio. Sad samo želim što više daljnjih sati letenja kako bih se usavršila", govori zadovoljno, ali ne ushićeno. Nastavlja opisujući trenutke prije letenja. Kad je letenje ujutro, dolazi do 392. eskadrile aviona. Ondje zajedno s tri-četiri polaznika s instruktorom obavlja pripremu prije letova. Nastavnici ih ispituju o detaljima, provjeravaju jesu li spremni. Neko vrijeme čekaju, odlaze do aviona i polijeću. "Nije bilo treme ni prije prvog leta jer instruktori su stvarno izvrsni, oni su nam i glavna potpora. Koji god da vas dopadne, neće vam biti loše. Puno učimo od njih", s povjerenjem govori Ana.

Iz kuta nastavnika, bojnika Perović objašnjava da u ZLIN-u nije uvijek lako: "Nema klimatizaciju, u svojevrsnom ste stakleniku, iznimno je vruće, a treba biti koncentriran i smiren." Međutim, osjetljivost na uvjete nije opcija za nekoga tko je na selekcijskom letenju, dijelu prijemnog ispita za vojnog pilota. "Kandidati u stvarnoj situaciji moraju pokazati kako reagiraju na avion, prostor, vrijeme i manjak vremena te mogu li dovoljno brzo svladati sve što se od njih traži. S druge strane, ovdje saznaju je li poziv vojnog pilota za njih. Jer to nije posao. Vojno letenje zahtijeva jako puno rada i odricanja, ne samo vašeg nego i vaših obitelji. Ako se ne zaljubite u letenje, ne možete to raditi. Cijena za pogreške je prevelika. Morate to shvatiti i vidjeti i zaljubiti se ovdje i sad", govori bojnika.

Ivan Antunović fasciniran je pogledom iz kabine još od prvog leta: "Što reći? Naši otoci, naše more... neopisivo... Slušao sam nastavnika i sve je prošlo dobro. A trenutak kad sam nakratko preuzeo komande, shvatio sam – to je to! To sam htio! Osjećao sam se sigurnim, puno toga sam znao još iz škole, instrumente, kako što funkcionira..." Dodaje i da polaznicima pomaže vizualizacija leta na simulacijskim sustavima s VR naočalama: "Otkriva nam neke orijentire na zemlji, one po kojima radimo školski krug. Kad radimo zaokret, pokazuje kako nam horizont mora prolaziti kroz staklo." Dečko iz Lučkog očito brzo usvaja gradivo.

I Jura Polinić posebno ističe instruktore: "Imamo priliku letjeti s više njih. Tijekom obuke djeluju kao ekipa, uigra-

no i profesionalno." On je postao svjestan da može biti vojni pilot već nakon što je prošao potrebna testiranja. Sigurno školovanje uvelike je pomoglo odluci, a u vezi s tim opušteniji je od vršnjaka. A onda je došao i prvi let ZLIN-om. "Avion je mali, bio sam vrlo uzbuđen, imao sam tremu, ali čim smo poletjeli bio sam opušteniji. A još i više kad sam uvidio da i ja mogu kontrolirati avion", sjeća se nedavnog doživljaja.

S NJIMA JE NAJLAKŠE RADITI

Pukovnik Mikulec zadovoljan je novom HRZ-ovom mla-došću. "Na selekcijskom letenju zapravo nam je najlakše raditi. Polaznici su puni entuzijazma, sve gledaju u pozitivnom svjetlu i tako i treba biti. Čim su toliko motivirani, upijaju znanje vrlo brzo, a ako je netko posebno nadaren, ta motiviranost još više dolazi do izražaja. Neki s letenjem budu gotovi čak i ranije jer vrlo rano pokazuju standarde potrebne za prolaz", naglašava časnik i pilot. Bojnik Perović komentira da talente nije problem prepoznati, a HRZ traži polaznike koji će u što kraćem roku usvojiti potrebno znanje i vještine. "Ne bih rekao da postoji velika razlika u odnosu na vrijeme kad sam ja bio kandidat. Jedino je današnji pristup prema njima nešto fleksibilniji. Ne treba zaboraviti da nam dolaze mladi ljudi, mnogi nisu još ni punoljetni", kaže časnik HRZ-a.

Troje kandidata s kojima razgovaramo već gleda u dalju budućnost. To je shvatljivo jer takav ih je pogled i doveo u Zemunik. Ivan kaže da je zadovoljan kako mu ide, zasad ima dobre ocjene iz letenja. "Rafalei ili Pilatusi, to želim. Ali ne bih odbio ni helikoptere. Bit će mi blizu doma", smije se. Jura je manje određen: "Prva je želja letjeti, ali na čemu, to mi u početku nije toliko bitno." Ana favorizira avione, ali bitno joj je steći letačku značku. Što god dobije, dobro je. Svaki zrakoplov ima svoje prednosti i smatra da bi bila zadovoljna u bilo kojem. I na kraju kaže: "Najsretniji trenutak u dosadašnjim letovima bio mi je kad sam proletjela baš iznad svoje kuće te pogledala dolje." Bio je to pogled iz sasvim drukčije perspektive nego onaj na početku ove priče. Nadamo se da će priliku za takav pogled imati kao pilotkinja HRZ-a.

Pripremna vizualizacija letenja s pomoću simulacijskog sustava s VR naočalama

Kandidati se prije početka letova u okviru Tehničke učionice upoznaju s tehničkim značajkama aviona ZLIN 242 L (lijevo). Prvi let obično je i onaj prije kojeg ima najviše treme. Nakon što kandidat dobije priliku nakratko preuzeti komande, trema već nestaje (desno)

Selekcijski letovi zauvijek ostaju u sjećanjima kandidata (lijevo). Ana Surač (17) favorizira avione, ali bitno joj je steći letačku značku. Što god dobije, dobro je (desno)

TEKST Tomislav Vidaković
FOTO Tomislav Brandt

REPORTAŽA

OBUKA PRI SUVREMENOM

14-15

HRVATSKI VOJNIK // Br. 766 // 31. srpnja 2026.

LAGOĐENA RATOVANJU

SPECIJALISTIČKA VOJNA OBUKA JEDNA JE OD NAJVAŽNIJIH ETAPA U IZGRADNJI PROFESIONALNOG VOJNIKA. NAKON ŠTO NA TVO-U USVOJE OSNOVNA VOJNIČKA ZNANJA I VJEŠTINE, UPRAVO NA SPECIJALISTIČKOJ OBUCI BUDUĆI PRIPADNICI ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE RAZVIJAJU SPOSOBNOSTI KOJE ĆE IH PRATITI TIJEKOM KARIJERE. ONDJE SE OBLIKUJU U STRIJELCE, PUŠKOSTROJNIČARE, STRIJELCE S BACAČEM GRANATA, PRIPADNIKE OKLOPNO-MEHANIZIRANIH, PROTUOKLOPNIH I MINOBACAČKIH POSTROJBI, UČEĆI PRITOM NE SAMO RUKOVANJE NAORUŽANJEM I OPREMOM NEGO I DJELOVANJE KAO DIO UIGRANOG TIMA

U vremenu kad suvremeno bojište postaje sve složenije, a nove tehnologije poput besposadnih letjelica imaju sve važniju ulogu, kvalitetna i intenzivna specijalistička obuka jedan je od ključnih preduvjeta za održavanje visoke razine borbene spremnosti Hrvatske vojske. Upravo se takva obuka provodila od 1. lipnja do 28. srpnja na vojnom poligonu "Gašinci". Ondje je tijekom osam intenzivnih tjedana 115 novih pripadnika Oružanih snaga prolazilo završnu fazu osposobljavanja za svoje buduće vojne specijalnosti. Ekipa *Hrvatskog vojnika* pridružila im se tijekom zadnjeg tjedna, u trenutku kad se provodila završna taktička vježba – vrhunac cijelog programa u kojem su polaznici imali priliku objediniti i primijeniti sva stečena znanja i vještine. Već pri dolasku na poligon bilo je jasno kako među polaznicima vlada izvrsna atmosfera. Unatoč zahtjevnom ritmu rada, visoke temperature i višetjedni intenzivni naporu nisu umanjili njihovu motivaciju. Naprotiv, moral je bio na zavidnoj razini, a tijekom priprema za završnu vježbu često se moglo čuti kako pjesmom podižu raspoloženje svojih kolega. Energija, zajedništvo i želja za uspješnim izvršavanjem svih zadataka bili su vidljivi na svakom koraku.

Prvi položaji koje smo obišli bili su obrambeni položaji minobacača kalibra 60 mm. Dobro maskirani vojnici gotovo su se stapali s okolišem, skriveni u šumarku iz kojeg su bili spremni pružiti vatrenu potporu obrambenim snagama. Uvjerljivo maskiranje i pravilno uređenje položaja pokazali su koliko se pozornosti tijekom obuke posvećuje preživljavanju i prikrivanju na suvremenom bojištu.

DRONovi, OKLOP I PJEŠAŠTVO

Nedaleko od njih imali smo izvrstan primjer kako se mijenja način ratovanja. Skriveni iza improviziranog vegetacijskog zida nalazili su se operatori FPV dronova, dok su oko njih ostali vojnici iskopali zaklone iz kojih su osiguravali njihovu zaštitu tijekom upravljanja letjelicama. Mali i iznimno pokretni dronovi postali su nezaobilazan dio suvremenih vojnih operacija, a upravo zato i sastavni dio nove specijalističke obuke. Jedan od instruktora, veteran Domovinskog rata, objasnio je koliko su besposadne letjelice promijenile način izviđanja bojišta: "Nama je tijekom Domovinskog rata često trebalo nekoliko sati za izviđanje terena ispred postrojbe kako bismo se uvjerali da je put siguran za prolazak. Danas

taj posao možemo obaviti jeftinim dronom u svega nekoliko minuta. To štedi vrijeme, povećava sigurnost ljudi i zapovjednicima omogućuje puno brže donošenje odluka."

Obišli smo potom položaje oklopno-mehaniziranog voda. Posade borbenih vozila pješaštva upravo su završavale prikrivanje tragova dolaska na položaj. Vozila su bila vješto zamaskirana, a radiošutnja zapovjedena svim postrojbama dodatno je pridonijela vjerodostojnosti scenarija. Sve je bilo podređeno stvaranju uvjeta što sličnijih stvarnoj borbenoj situaciji.

S organizacijom završne vježbe upoznao nas je bojnik Marko Vidaković, operativni časnik Bojne za specijalističku vojnu obuku i osoba zadužena za koordinaciju te planiranje provedbe obuke: "Vježba je koncipirana tako da imamo snage u obrani i snage koje provode napadnu aktivnost. Napad izvode dva pješačka voda i jedan oklopno-mehanizirani vod, dok obranu čine pješački vod, desetina minobacača 60 milimetara i desetina protuoklopa. Napad ide iz dva pravca. Nakon prolaska fazne crte razvijaju se pješački vodovi, dok oklopno-mehanizirane snage ostaju u pričuvi. Nakon stupanja u kontakt aktiviraju se i pružaju vatrenu potporu pješaštvu."

Već pri dolasku na poligon bilo je jasno kako među polaznicima vlada izvrsna atmosfera. Unatoč zahtjevnom ritmu rada, visoke temperature i višetjedni intenzivni napori nisu umanjili njihovu motivaciju

Poseban je naglasak stavljen na uporabu besposadnih sustava.

"Dronove koristimo i u napadne i u obrambene svrhe kako bi vojnici dobili osjećaj koliko su oni važni u suvremenom ratovanju. Njima upravljaju pripadnici koji se također nalaze na specijalističkoj obuci", istaknuo je bojnik Vidaković. Dodao je kako je ovogodišnja obuka prvi put provedena prema novom programu specijalističke vojne obuke: "Ovo je treći modul provedbe aktivnosti prema programu koji je potpisan prije dva mjeseca. Raniji program trajao je dvanaest tjedana, dok je novi koncipiran na osam. Kraći je, ali znatno intenzivniji."

U trenutku kad je započela završna vježba uzbuđenje među polaznicima postalo je gotovo opipljivo. Instruktori su bacali topovske udare kojima su simulirali djelovanje protivničkog topništva. Iznad glava neprestano se čulo zujanje besposadnih letjelica, a škripa gusjenica borbenih vozila pješaštva parala je tišinu poligona. Pješački vodovi kretali su se prema protivničkim položajima, ubrzo su odjeknuli prvi rafali pješačkog naoružanja, a potom i snažna paljba borbenih vozila u potpori.

TVO – MOTIVACIJA ZA VOJNU KARIJERU

Polaznici tijekom vježbe izvršavaju niz zahtjevnih taktičkih zadataka: zauzimaju taktičko područje prikupljanja; provode pripremu za borbu; taktičko kretanje; ukrcaj i iskrcaj iz vozila; ostvaruju kontakt s protivnikom; pružaju vatrenu potporu; izvode napad; reagiraju na izravnu vatru i simulirani topnički napad; zbrinjavaju i evakuiraju ranjenike te provode mjere zaštite od napada besposadnih letjelica i reagiraju na njihove napade. Instruktori tijekom cijele aktivnosti pomno prate svaki pokret polaznika, ne krijući zadovoljstvo dok promatraju njihovu formaciju i pravilno kretanje po otvorenom prostoru, što potvrđuje kako je višetjedna intenzivna obuka dala željene rezultate.

Među sudionicima završne vježbe susreli smo i vojnika Ivu Aščića iz Velike Peratovice kraj Grubišnog Polja. Nakon što je na službeni poziv završio temeljno vojno osposobljavanje, odlučio je nastaviti karijeru u Oružanim snagama Republike Hrvatske. "Specijalistička vojna obuka upravo je onakva kakvu sam očekivao. Napetija je, više se radi, koristi se više naoružanja i upravo sam to htio. Sve je naprednije, uzbudljivije i zahtjevnije. Volim ovakav način rada, volim biti aktivan, a maskiranje, taktika i naoružanje posebno su mi zanimljivi", rekao je. Posebno je istaknuo odnos instruktora prema polaznicima: "Svi su odlični. Nemam nijednu lošu riječ za njih. Korektni su i uvijek spremni pomoći, ali kad je vrijeme za rad, onda se zna red i disciplina." Po završetku specijalističke obuke Aščić odlazi u bojnu Tigrovi: "Veselim se tome. Nadam se da će ondje biti još zahtjevnije i da će se još više raditi. Dugoročna mi je želja postati pripadnik Izvidničkog voda Tigrova." Slična je i priča vojnika Marina Franka Buzdovačića iz Splita, polaznika specijalističke obuke za puškostrojničara. I on je nakon temeljnog vojnog osposobljavanja odlučio ostati u Hrvatskoj vojsci. "Obuka je vrlo zanimljiva i dobro orga-

nizirana. Nije bilo praznog hoda, puno je dinamičnija od temeljnog vojnog osposobljavanja. Posebno mi se sviđa obuka za puškostrojničara jer se dosta puca i upravo mi je taj dio najzanimljiviji", rekao nam je te istaknuo: "Na početku nisam znao hoću li nastaviti vojnu karijeru, ali tijekom temeljnog vojnog osposobljavanja sve mi se to svidjelo – kretanje s puškama, maskiranje i cijeli način rada. Tad sam odlučio ostati u Oružanim snagama." Po završetku obuke pridružit će se bojni Pauci u Kninu. "Nadam se novim iskustvima, novim izazovima i mogućnostima za daljnje napredovanje", naglasio je.

Osam tjedana intenzivne specijalističke obuke završava upravo onako kako i treba – složenom taktičkom vježbom koja objedinjuje gotovo sve elemente suvremenog bojišta. Od klasičnih pješačkih radnji, preko djelovanja oklopno-mehaniziranih snaga i minobacačke potpore pa sve do uporabe besposadnih sustava, novi program obuke jasno pokazuje smjer razvoja Hrvatske vojske. Motivacija i entuzijizam mladih vojnika usto potvrđuju da Oružane snage Republike Hrvatske dobivaju novu generaciju profesionalaca spremnih odgovoriti na izazove suvremenog ratovanja.

ZAVRŠNA FAZA PRIPREMA PUMA

Tijekom posjeta vojnom poligonu "Gašinci" ekipa *Hrvatskog vojnika* obišla je i pripadnike varaždinske bojne Pume koji su upravo bili u završnoj fazi priprema za sudjelovanje u NATO-ovoj operaciji potpore miru KFOR na području Republike Kosova. Ondje će krajem godine preuzeti zadaće od pripadnika bojne Tigrovi. Intenzivnim ciklusom obuke i ocjenjivanja provjeravala se njihova spremnost za djelovanje u međunarodnom operativnom okruženju, pri čemu je poseban naglasak stavljen na uvježbavanje postupaka u skladu s NATO-ovim standardima te na sposobnosti brzog i učinkovitog reagiranja u složenim sigurnosnim situacijama.

Pripadnici 2. oklopno-mehanizirane bojne Pume činit će okosnicu 46. hrvatskog kontingenta. Tijekom našeg obilaska postrojba se nalazila u drugoj fazi intenzivne i zahtjevnije obuke tijekom koje su se pred vojnike postavljali složeni scenariji s ciljem dostizanja propisanih sposobnosti potrebnih za izvršavanje zadaća u području operacije. Obuka je bila usmjerena na razvoj individualnih i kolektivnih sposobnosti, kao i na uvježbavanje postupaka u skladu s NATO-ovim procedurama koje će pripadnici primjenjivati u operaciji.

U toj je fazi poseban naglasak bio stavljen na provedbu kompleksnih zadaća kojima se provjeravaju sposobnost donošenja odluka; funkcioniranje sustava zapovijedanja, nadzora i komunikacija (C3); koordinacija svih sastavnica postrojbe u dinamičnim i nepredvidivim situacijama. Cilj je pripremiti vojnike i zapovjednike za najzahtjevnije scenarije s kojima bi se mogli susresti tijekom izvršavanja zadaća u operaciji KFOR.

Tijekom obučnog ciklusa provjeravane su ključne zadaće, koje uključuju osiguranje i obranu baze, provedbu ophodnji, kontrolu kretanja te reakcije na različite sigurnosne incidente. Svaka od tih aktivnosti osmišljena je tako da što vjernije simulira uvjete koji očekuju hrvatske vojnike u području operacije, a instruktori su svakodnevno podizali razinu zahtjevnosti kako bi provjerili sposobnost prilagodbe i donošenja odluka pod pritiskom.

Jedan od scenarija koji je ekipa *Hrvatskog vojnika* imala

priliku pratiti započeo je dojavljivanjem informacije da je jedna ophodnja upala u zasjedu. U vrlo kratkom vremenu zapovjednici i vojnici morali su prikupiti informacije, organizirati reakciju i koordinirati djelovanje svih uključenih sastavnica. Upravo takve simulacije omogućuju uvježbavanje postupaka koji mogu biti presudni tijekom stvarnog izvršavanja zadaća u međunarodnoj operaciji.

Zapovjednik Motorizirane satnije 46. hrvatskog kontingenta natporučnik Valentino Makar upoznao nas je s tijekom priprema: "Trenutačno provodimo drugu fazu obuke za odlazak u KFOR. Fokus je na C3 procedurama i reakcijama na različite vrste incidenata. Svakodnevno uslođavamo scenarije kako bi obuka bila što realističnija i kako bismo vojnike pripremili za sve situacije, koje moraju uspješno riješiti u skladu s NATO-ovim standardima. Incident poput zasjede samo je jedan od scenarija koje uvježbavamo, a svakog dana podižemo razinu složenosti kako bi ljudi bili što spremniji za završna ocjenjivanja i uspješno izvršavanje zadaća u operaciji."

Da pripreme teku prema planu govori nam i zamjenik zapovjednika bojne Pauci bojnik Goran Šarlija, te ističe: "Dosadašnji rezultati potvrđuju kako su pripadnici dostigli vrlo visoku razinu obučenosti. Razina znanja i motivacije na izrazito je visokoj razini, što je rezultat sustavnog rada, kvalitetnog planiranja obuke i profesionalnog pristupa svih sudionika. Uskoro ulazimo u završni ciklus ocjenjivanja, gdje ćemo, uvjeren sam, ispuniti postavljene zahtjeve i biti spremni za nastavak profesionalnog i odgovornog predstavljanja Oružanih snaga Republike Hrvatske u međunarodnim operacijama."

Za pripadnike bojne Pauci riječ je o završnom koraku višemjesečnih priprema tijekom kojih su prošli niz individualnih i kolektivnih obuka, a rezultati dosadašnjih provjera pokazuju kako kontingent spremno dočekuje završni ciklus ocjenjivanja. Njihovim upućivanjem u operaciju KFOR krajem godine Hrvatska vojska nastaviti će svoj dugogodišnji doprinos očuvanju mira, sigurnosti i stabilnosti na Kosovu, potvrđujući još jednom profesionalnost i visoku razinu osposobljenosti svojih pripadnika.

MI NISMO HEROJI, N

GLAVNI NAPOR PROTUPOŽARNE SEZONE SLUŽBENO JE POČEO 15. LIPNJA I PROTEZAT ĆE SE DO KRAJA RUJNA. TO JE VRIJEME KAD JE 855. PROTUPOŽARNA ESKADRILA 93. KRILA HRZ-A NAJZAPOSLENIJA. POSJETIVŠI JE, POKUŠALI SMO SHVATITI ŠTO SVE STOJI IZA UGLEDA KOJI JE STEKLA U HRVATSKOJ, ALI I IZVAN NJE. JER, NIJE STVAR SAMO U LETJELICAMA...

PROTUPOŽARNA SEZONA

Canadair (lijevo) i Air Tractor u akciji iznad mora. Pripadnici 855. eskadrile podsjećaju da je početak glavnog napora PP sezone bio intenzivniji nego prethodnih godina

TEKST Domagoj Vlahović // FOTO Tomislav Brandt

EGO PROFESIONALCI

"Danas vjerojatno nećemo imati intervencija", govore nam u prostorijama 855. protupožarne eskadrile 93. krila Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. U vojarni "Pukovnik Mirko Vukušić" srpanjsko je prijedpodne i već je vrlo vruće, nema ni daška vjetra. Na temelju vremenskih prognoza, a i vlastitog iskustva, tamošnja ekipa već zna procijeniti kolike su šanse da tog dana odleti na zadaću. No, prognoze nemaju nikakvog utjecaja na spremnost: u slučaju uzbune, vrijeme koje će biti potrebno za polijetanje računat će se u minutama. Izlazimo iz barake i zadovoljno primjećujemo da je flota potpuna. Što na stajanci, što u hangaru, šest je aviona Canadair CL-415 i šest Air Tractora AT-802. Isto je i s pripadnicima Eskadrile. Svi su na raspolaganju: osposobljeni, spremni, pa i samopouzđani.

Vrhunac, tj. glavni napor protupožarne sezone službeno je počeo 15. lipnja i protezat će se do kraja rujna. To je vrijeme kad je Eskadrila najzaposlenija, ali i kad su njezini pripadnici u fokusu zanimanja javnosti i medija. Bez imalo krzmanja, može se reći da su stekli velik ugled, i to ne samo u našoj zemlji. Posjetivši ih, pokušali smo shvatiti što sve stoji iza toga. Jer, nije stvar samo u njihovim letjelicama, koje mnogi doživljavaju kao *spas s neba*.

ISKUSTVO – KLJUČNA PREDNOST

"Imamo veliko iskustvo, koje stječemo desetljećima. Naše se znanje nadograđuje, imamo ga jako puno", jednostavan je odgovor zapovjednika 855. PPE-a pukovnika Milana Došena. Točno je, u Eskadrili ima dosta starijih i iskusnijih pilota i tehničara, koji nisu samo kvalitetni operativci nego i učinkoviti u prenošenju znanja na mlade. Procesi su uhodani tako da se nastoji da najbolji ljudi budu u Eskadrili praktički do mirovine. U njihovu su poslu godine iskustva, misija, naleta i radnih sati ključna prednost. "Naša Eskadrila jedna je od najiskusnijih te namjene u Europi. Vani su piloti mlađi, ne ostaju toliko dugo u sustavu, ali zato često nisu uvježbani na našoj razini. Mi u Hrvatskoj pokušavamo to znanje zadržati, motivirati pripadnike da ostanu što dulje. Puno radimo na školovanju i obuci, imamo probrane pilote. Želimo da budu potpuni operativci jer tako će i raditi. Mlađi će biti isti kao i mi stariji, steći će tu rutinu. Spoj starijih i mladih koji dolaze pun je pogodak za naš posao", nastavlja pukovnik. On nije samo zapovjednik nego i kapetan Canadaira, koji bi, dođe li do velike opterećenosti postrojbe, bez problema odletio u misiju poput svih ostalih. S takvim rasponom zadaća, sretan je što ima veliko povjerenje u svoje ljude i što se ne mora baviti tzv. mikromenadžmentom. "Ako bih počeo sumnjati u to radi li netko dobro svoj posao, ne bismo mogli raditi na sadašnjoj visokoj razini", uvjeren je pukovnik. U tom kontekstu, baš kao i svi piloti s kojima smo razgovarali, u prvom redu spominje pripadnike Satnije za zrakoplovno-tehničko održavanje, tj. tehničare Eskadrile. Ono što mogu i znaju, kao i njihova organizacija i brzina, neprocjenjivi su za postrojbu. Kad treba ići na zadaću, požar neće čekati popravke i održavanje. "Povjerenje između pilota i tehničara gradi se godinama. Ovdje provodimo puno vremena zajedno, dobro se poznajemo. U svakom trenutku moramo znati tko što radi. Požar ne gase Canadairi i Air Tractori, nego posade, a iza njih stoje tehničari. Što je cijela ekipa bolje

Foto: 855. PPE 93. krila HRZ-a

uvježbana i obučena, požari se brže i lakše gase", nastavlja pukovnik Došen.

DA NAS NEŠTO NE BI IZNENADILO

Satnik Marin Zubčić zapovjednik je Satnije za zrakoplovno-tehničko održavanje. Iako se trenutačno ne leti, dio nje-gove ekipe u hangaru provodi neke od redovitih postupaka održavanja na dva aviona. "Mi smo ekipa koja prva dolazi, a zadnja odlazi. Ako je polijetanje u šest ujutro, dolazimo oko četiri i trideset. Ako slete u 21 sat ili poslije, imamo barem sat vremena posla, dakle do mraka i u ljetnim mjesecima. No važno je da avioni u svakom trenutku budu spremni

Pripadnici 855. protupožarne eskadrile sudjeluju u gašenju požara u Francuskoj, na području Biscarrossea i Bordeauxa, gdje su aktivni požari velikih razmjera

za izvršavanje zadaće", ističe satnik, koji zna i odletjeti na zadaću kao tehničar letač. Saznajemo i neke detalje posla u Satniji: na prijeletnim i poslijeletnim pregledima prva provjera je vizualna: gleda se ima li nastalih oštećenja, udubljenja na samoj konstrukciji, curenja ulja, goriva... Prije samog polijetanja na avionu se provode posebni testovi, dodatno se provjerava navigacijsko-komunikacijska i zaštitna oprema... Na poslijeletnom pregledu, nakon što je avion slijetao na morsku površinu, važno je, zbog soli i korozije, izvršiti pranje kompresora i cijele konstrukcije slatkom vodom. To je ključno da bi se protupožarni zrakoplov mogao koristiti niz godina. Što se tiče dodatnih pregleda,

postoji tjedni pregled, tijekom kojeg je veći fokus na konstrukciji, otvaraju se određeni paneli, traže se eventualna mikrooštećenja. To traje barem pet sati i na avionu radi veći broj tehničara. Bude i preventivnih pregleda, kao i pregleda nakon određenog broja letnih sati. Ako se, što je rijetko, pojavi neočekivan problem, tehničari ga rješavaju u najkraćem mogućem roku. Odlazimo prema stajanci i penjemo se u jedan od Canadaira. S osmijehom koji otkriva ponos, satnik Zubčić pokazuje nam unutrašnjost aviona. Osim pilotske kabine (kokpita), koja je puna upravljačkih, navigacijskih i senzorskih uređaja, ostatak aviona izgleda prilično jednostavno. Zbog robusne konstrukcije i drugih

značajki, riječ je o vrlo izdržljivoj letjelici s dugim vijekom operativne uporabe, praktički sve dok je isplativa korisniku. Taj je avion zamišljen tako da bude što otporniji na vanjske utjecaje, na more, vrućine, obrušavanja, uspone... "Za razliku od drugih, cilj svakog protupožarnog pilota je izvući krajnje sposobnosti iz aviona. Ako je propisano da možemo sletjeti s bočnim vjetrom od 30 čvorova, mi se želimo uvježbati da dodemo do te razine. To i jesu avioni za dobro utrenirane posade", navodi zapovjednik Eskadrile pukovnik Došen. Zrakoplovi s godinama dobivaju manje modifikacije, najviše na polju elektronike. Kako se ona modernizira i poboljšava, i tehničari se opremaju modernijim uređajima za održavanje i testiranje. Zapovjednik Satnije slaže se da je glavna značajka postrojbe dugogodišnje iskustvo, rad i planiranje koje se provodi godinu, pa i dvije, unaprijed: "Da nas nešto ne bi iznenadilo."

JASNO VIDLJIV UČINAK

Kako u 855. PPE-u izgleda kombinacija iskustva i mladosti, dobro pokazuje pilotski dvojac – bojniki Ivan Dukić, kapetan aviona Canadair CL-415; te natporučnik Josip Jelača, pilot Air Tractora, ali i kopilot na CL-415. Stariji časnik došao je u postrojbu 2012., a mlađi deset godina poslije. "Tko god dođe u Eskadrilu, odmah se upoznaje s našim načinom života i rada. Za početak, ljetnih godišnjih odmora nema. Zato smo svi skijaši! Ali međuljudski odnosi u Eskadrili su fantastični. I to nas u biti gura da napravimo posao što bolje. Najbolje od svega jest što se učinak našeg rada jasno vidi, nakon pola sata, dva sata ili poslije", vrlo je jasan bojniki. Jelača je bio nastavnik letenja na avionu Pilatus PC-9. Došao je u 855. eskadrilu i brzo se uklopio. "Ovdje smo svakodnevno gotovo po cijeli dan i moramo biti u super odnosima", komentira. Karijerni put ide mu ustaljeno: stjecanjem iskustva na Air Tractoru, kad pilot djeluje sam, te kopilotiranjem na Canadairu.

iru. "Na Air Tractoru je zabavnije letjeti, ali Canadair je stroj svoje vrste, posebno napravljen za ono što radi", dodaje. I on ističe da zadovoljstvo nakon uspješnog gašenja bude veliko, posebno kad vidite da je požar prijeto kućama. Ili kad vam zemaljske vatrogasne postrojbe zahvaljuju i pokazuju da će sad one bez problema preuzeti. "Tu se vidi onaj timski duh vatrogasaca i nas", govore članovi posade.

Pitamo ih o najizazovnijim požarima u karijeri. Dukić se odlučio za onaj splitski u srpnju 2017., kad je još bio kopilot: "Urbano područje, Žrnovnica, pa planine, snažan vjetar, dim koji je prekrrio cijeli grad..." Jelača se sjeća prijelaza sa srpanj na kolovoz 2024., kad je izbilo nekoliko uzastopnih i istodobnih požara na području Tučepa, Skradina... Piloti podsjećaju da su planinski požari najkompleksniji zbog teškog odbacivanja vode i manevara, bude puno turbulencija, vjetra, strujanja... "Tad je zahtjevno precizno baciti vođenu bombu. Treba uključiti mozak, kalkilirati mnoštvo varijabli. Svaki krug na jednoj lokaciji bude priča za sebe", opisuju. I upozoravaju na jedan novi otežavajući faktor: "Pazite na dronove! Oni nemaju što raditi iznad požarišta. Zbog želje za dobrim snimkama i lajkovima na društvenim mrežama, može biti teških posljedica."

ČEKAJU SE NOVI AVIONI

Danas je ipak miran dan, komentiramo, no oni brzo podsjećaju da je početak glavnog napora PP sezone bio intenzivniji nego prethodnih godina. "Tijekom 22. lipnja u zraku je bilo šest aviona", govori Dukić. Dvojica pilota djeluju kao iskonski operativci, koji ne vole filozofiranje i epitete. "Mi radimo svoj posao, ono što nam se kaže i zapovjedi. Mislim da je naša učinkovitost posljedica načina i rutine življenja. Ne volimo da se o nama govori kao o herojima. Nisu li heroji liječnici koji svaki dan spašavaju živote? Mi smo, jednostavno, profesionalci koji rade svoj

1. Zapovjednik Eskadrile pukovnik Milan Došen ističe da u postrojbi već rade na tome da za povećanje flote novim avionima Canadair 515 imaju proširen sastav pilota i tehničara

2. Satnik Marin Zubčić zapovjednik je Satnije za zrakoplovno-tehničko održavanje, a zna i odletjeti na zadaću kao tehničar letač

3. Za razliku od drugih, cilj je svakog protupožarnog pilota izvući krajnje sposobnosti iz aviona

4. Znanje, iskustvo i marljivost zrakoplovnih tehničara 855. eskadrile posebno dolaze do izražaja kad, primjerice, cijeli dan u zraku bude četiri-pet aviona. Kad napokon slete, odmah dolazi tehnička ekipa i radi cijelu noć. I onda opet idući dan

5. Kapetan aviona Canadair CL-415 bojnik Ivan Dukić došao je u postrojbu 2012. godine

6. Natporučnik Josip Jelača pilot je Air Tractora, ali i kopilot na CL-415. Postao je pripadnik 855. eskadrile prije četiri godine i brzo se uklopio

posao i dosta dobri su u njemu. Ako ne volite ovaj posao, ne možete ga raditi. Ali ljubav donosi i odgovornost. Naši uvjeti rada često su ekstremni, ali sve što radimo ima dozu humanosti. To je nagrada cijeloj Eskadrili jer znamo da radimo nešto korisno", kategoričan je bojnik Dukić. S druge strane, dvojac smatra da su za dobrog protupožarnog pilota bitne *tvorničke postavke*, tj. prirodne predispozicije, a iskustvo pomaže da se one nadgrade. Ali ne propuštaju pohvaliti i tehničare. "Bez njih ni mi ne možemo raditi. To posebno dolazi do izražaja kad, primjerice, cijeli dan u zraku bude četiri-pet aviona. Kad napokon sletimo, odmah dolazi tehnička ekipa i radi cijelu noć. I onda opet idući dan. Mi se tako možemo posvetiti isključivo svojim misijama i zadaćama", zaključuju piloti.

"Svi mi volimo Canadair! Ni Rafale, ni Lightning, samo Canadair", konsenzus je u 855. eskadrili. Na popis favorita dodaju i Air Tractor. Iako flota od 12 aviona djeluje impresivno, jasno je da se mora zanoviti. Tako će i biti. Eskadrili će do 2029. ili 2030. biti isporučena dva nova Canadaira DHC-515, čija je nabava financirana na temelju ugovora sklopljenog na razini Europske unije.

Tvrtka De Havilland Canada označila ih je za kupce iz EU-a kao Canadair 515 kako bi bili bliži tradicionalnom imenu koje su nosili dok ih je proizvodio Bombardier. Uz zadaće gašenja u Hrvatskoj, novi će avioni i njihove hrvatske posade biti dostupni i za gašenje u inozemstvu u okviru koncepta pomoći rescEU. "Mi smo utrenirani tako da možemo brzo otići u inozemstvo gasiti požar i vratiti se. Ako ta dva aviona odu, mogu se vratiti doslovce za nekoliko sati nakon što izvrše zadaće. Uostalom, već smo zadnjih godina pokazali da i s postojećom flotom i osobljem možemo učinkovito izvršavati zadaće u Hrvatskoj, a po potrebi i na temelju odluka Vlade pomagati u inozemstvu", kaže pukovnik Došen.

I, ŠTO STOJI IZA SVEGA?

U postrojbi već rade na tome da za povećanje flote imaju proširen sastav pilota i tehničara. "Dat ćemo sve od sebe za to. Novi avioni pojačat će nam kapacitet. Nažalost, vidimo da se klima mijenja i požari su sve jači, za gašenja trebamo sve veću količinu vode. Evo, nedavno je gorjelo oko Pariza nezapamćenom žestinom", u dahu govori zapovjednik Eskadrile.

Dobra je stvar što je DHC-515 vrlo sličan avionu CL-415. Najveća je razlika u digitaliziranoj kabini na novijem tipu. Zapovjednik zrakoplovnih tehničara Zubčić dodaje da će s avionima DHC-515 doći i nova tehnologija za njihovo održavanje i servisiranje. "Uz odgovarajuću obuku i preobuku brzo ćemo je usvojiti", uvjeren je časnik. Dodaje da uza sve zadaće Eskadrila nastavlja obučavati mlade tehničare. "Otkad je organizirano stipendiranje učenika u srednjim školama, povećao se broj dolazaka mladih tehničara u HRZ. Mislim da bi ih moglo biti još i više. Kad imate veći broj ljudi, možete napraviti još bolju selekciju. No, da idemo u dobrom smjeru, pokazuju naši rezultati", dodaje satnik Zubčić. Jako zanimljivo zazvučale su nam završne riječi pukovnika Došena: "U dogledno ćemo vrijeme morati digitalizacijom kabine modernizirati sve naše CL-415 na razinu približnu onoj na avionima DHC-515. Zrakoplovstvo i način letenja razvijaju se i za to nam trebaju suvremeniji instrumenti." Nakon cjelodnevnog posjeta ostali smo još čvršći u zaključku da 855. protupožarna eskadrila 93. krila HRZ-a više nego zaslužuje ugled koji ima ne samo u Hrvatskoj vojsci nego i u hrvatskom društvu, pa i izvan naše zemlje. Iza tog ugleda stoje svi njezini pripadnici, svi koji su potpora pilotima, čiji je rad najvidljiviji; sve njihovo stečeno iskustvo, rad, obuka, vježbavanje i planiranje. S novim zrakoplovima i tehnologijom, svi zajedno mogu biti samo još učinkovitiji.

**DONOŠEN
PRAVODOBNE I**

OSRH

TEKST I FOTO Kristina Grubeša

**NIJE BRZE,
DOBRE ODLUKE**

U VOJARNI "KOVČANJE" NA LOŠINJU TIJEKOM SRPNJA USPJEŠNO JE PROVEDEN MEĐUNARODNI LJETNI KAMP VOĐENJA ZA DOČASNIKE ČLANICA NATO-a TE PARTNERSTVA ZA MIR

Predstavnici Dočasničkog lanca potpore Oružanih snaga Republike Hrvatske i ove su godine uspješno potvrdili međunarodnu vojnu suradnju. Kroz zajedničke aktivnosti i predavanja u sklopu Međunarodnog ljetnog kampa u obuku su se aktivno uključili i brojni gosti predavači. Među njima su bili prvi dočasnici JFC-a u Napulju, Nacionalne garde Minnesote i predstavnici partnerskih zemalja članica Američko-jadranske povelje (inicijativa A-5).

IZGRADNJA MENTALNE I FIZIČKE OTPORNOSTI

Glavni je naglasak ovogodišnjeg kampa bio na razvoju i izgradnji mentalne i fizičke otpornosti. Posebna gošća predavačica bila je Sara Beram, magistra kineziologije i nastavnica na Sveučilištu obrane i sigurnosti "Dr. Franjo Tuđman", ujedno profesionalna sportašica i hrvatska boksačka reprezentativka. Polaznicima je održala stručno predavanje o metodama mentalne i fizičke pripreme koje su izravno primjenjive i u pripremi vojnika.

Polaznici su kombinacijom stručnih predavanja i praktičnog rada na terenu razvijali kritičko razmišljanje i donošenje odluka u stresnom okruženju. Kroz različite zahtjevne zadatke fokus je bio na timskom radu te podizanju razine specifičnih taktičkih vještina.

Jedna od ključnih novih aktivnosti bilo je upoznavanje polaznika s novitetima hrvatske obrambene industrije, s naglaskom na primjeni i upravljanju FPV dronovima.

Posebno dinamičan dio obuke vodili su instruktori Središta za razvoj vođa "Marko Babić", koji su polaznike stavili pred jedinstvene taktičke izazove. Prvi dočasnik Središta časnički namjesnik Mato Bjelovarac istaknuo je: "Glavni zadatak našeg tima u sklopu Međunarodnog ljetnog kampa bio je prenošenje znanja o vođenju. S obzirom na to da smo moj kolega instruktor i ja došli iz Središta za razvoj vođa 'Marko Babić', u program smo uvrstili i situacijske poligone. Priprema polaznika bila je usmjerena na rješavanje zadataka uz pomoć mogućih i priručnih sredstava koja su im bila na raspolaganju."

Osvrnuvši se na provedeni kamp, časnički namjesnik Bjelovarac rekao je: "Postigli smo svoj glavni cilj – staviti polaznike pred izazov u kojem dobivaju zadatak, a zatim moraju funkcionirati na principu da sami, u što kraćem roku, osmisle situaciju i rješenje kako bi najlakše i najbrže došli do

Glavni je naglasak ovogodišnjeg kampa bio na razvoju i izgradnji mentalne i fizičke otpornosti

Polaznici su kombinacijom stručnih predavanja i praktičnog rada na terenu razvijali kritičko razmišljanje i donošenje odluka u stresnom okruženju. Kroz različite zahtjevne zadatke fokus je bio na timskom radu te podizanju razine specifičnih taktičkih vještina

U Dočasničkom lancu potpore ključno je postaviti vođe u situaciju u kojoj pod pritiskom moraju donositi brze, pravodobne i dobre odluke radi uspješnog izvršavanja zadatake

cilja. Upravo je to i ključno u samom Dočasničkom lancu potpore – postaviti vođe u situaciju u kojoj pod pritiskom moraju donositi brze, pravodobne i dobre odluke radi uspješnog izvršavanja zadatke."

Pripadnik Zapovjedništva za potporu narednik Dražen Vorel izrazio je zadovoljstvo sudjelovanjem: "Dolazak na kamp za mene je, prije svega, iznimna čast i zadovoljstvo. Instruktori koji su nas obučavali pravi su profesionalci. Govoreći iz osobnog iskustva, iako sam plivač, dio provedene vodene obuke obuhvatio je zadatke s kojima se nikad dosad nisam imao priliku susresti. Cijeli program bio je izvrsno osmišljen, s mnoštvom korisnih novih predavanja."

KAKO VOJNIKE VODITI OSOBNIM PRIMJEROM

Pozitivne dojmove i važnost ovakve obuke podijelili su i strani polaznici. Nadnarednik Bartłomiej Jakiewicz, pripadnik NATO CIS Groupa, istaknuo je: "Bilo je zanimljivo razvijati vještine, surađivati te učiti kako potaknuti svoje vojnike i podržati ih kad je najpotrebnije. Važna su tema bile dočasničke dužnosti – kako ne samo motivirati vojnike nego ih i odgovorno usmjeravati te voditi vlastitim primjerom."

"Kamp je bio izvrsna prilika za posjet prekrasnoj zemlji i upoznavanju nevjerojatnih ljudi iz cijelog svijeta. Stekao sam nova poznanstva, naučio nove vještine i svladao zadatke koje ću sigurno moći primijeniti. Instruktori Hrvatske vojske impresionirali su me profesionalnošću, vještinama i sposobnošću poučavanja", poručio je narednik Mason Gumbiner, pripadnik Nacionalne garde Minnesote. "Ovaj je kamp iznimna prilika za sve sudionike. Imali smo mogućnost razmjene ideja jer smo bili okruženi ljudima iz različitih postrojbi i s različitim iskustvima. Na taj način nadogradili smo svoje znanje i ostvarili međunarodne kontakte", rekao je stožerni narednik Jonathan Fortuna iz JFC-a u Napulju.

Ovogodišnji kamp još je jednom pokazao kako su ulaganje u edukaciju, otpornost i međunarodno povezivanje dočasnika ključni za izgradnju suvremenih i snažnih oružanih snaga.

HVU

KADET KOJI SVOJE CILJEVE MJERI KILOMETRIMA

TRČANJE JE JEDAN OD ONIH SPORTOVA KOJI NA PRVI POGLED IZGLEDAJU JEDNOSTAVNO. POTREBNO JE MALO OPREME, MALO VREMENA I DOVOLJNO VOLJE DA SE NAPRAVI PRVI KORAK. NO, SVATKO TKO JE POKUŠAO TRČATI REDOVITO, ZNA DA IZA SVAKOG DOBROG REZULTATA STOJE KONTINUITET, STRPLJENJE, DISCIPLINA I SPREMNOST NA RAD ONDA KAD JE NAJLAKŠE PRONAĆI IZGOVOR. UPRAVO JE TAKO SVOJ TRKAČKI PUT ZAPOČEO NAŠ SUGOVORNIK, KADET PETE GODINE STUDIJA VOJNO POMORSTVO HRVATSKOG VOJNOG UČILIŠTA "DR. FRANJO TUĐMAN". STIPE BRNADIĆ 23-GODIŠNJAK JE IZ ŠIBENIKA, KOJI STUDIRA NA SVEUČILIŠTU OBRANE I SIGURNOSTI "DR. FRANJO TUĐMAN" U SPLITU

TEKST Ines Grossi

FOTO Stefan Španić

Za kadeta nadnarednika Stipu Brnadića trčanje je počelo kao dio vojničke svakodnevice i provjera tjelesne spremnosti. Danas je preraslo u naviku, izazov i prostor u kojem stalno pomiče vlastite granice. Uz kadetske obveze, treninge i utrke, pronalazi vrijeme i za akademski rad, potvrđujući kako se disciplina jednako snažno gradi na stazi, u učionici i u vojnom okružju. Razgovor smo započeli u vojarni "Admiral flote Sveto Leticia-Barba" u splitskoj Lori, u 15 sati, u dijelu dana kad se najradije traži hlad. Kadet Stipe Brnadić upravo je završio trening trčanja. Na pitanje zašto baš tad trenira, odgovorio je jednostavno: "Zašto ne?" Trening je, kaže, morao odraditi, a ako ga napravi odmah, poslije više ne mora razmišljati o njemu. U toj se kratkoj rečenici možda najbolje ogleda njegov odnos prema trčanju, ali i prema kadetskim obvezama – ne odgađati, ne tražiti izgovore i napraviti ono što si zacrtáš.

Po dolasku u Kadetsku bojnu trčanje je za njega najprije bilo dio obveza i standardnih provjera tjelesne spremnosti u Oružanim snagama. S vremenom je, međutim, postalo puno više od toga. "U početku me je potaknulo to što je trčanje dio standardnih provjera tjelesne spremnosti u Oružanim snagama. To je potrebno, a ujedno mi je bilo najjednostavnije za odraditi. Zahtijeva najmanje opreme i planiranja. Dovoljno je tridesetak minuta u danu za dobar trening", dodaje Stipe. Njegovi počeci nisu bili nagli ni opterećeni velikim ambicijama. I tad je, kao i danas, cilj bio trčati tri puta tjedno. Ono što se s vremenom promijenilo nije bila samo brzina nego pristup. Počeo je više razmišljati o onim detaljima koji se na početku čine malima, ali dugoročno čine razliku. "Najviše se promijenio moj pristup. Kako pravilno trčati, kako se zagrijati i istegnuti. Sve su to stvari koje, kad se zbroje, poboljšaju cijelo iskustvo", govori. Da trčanje za njega više nije samo obveza, potvrđuju i utrke na kojima redovito sudjeluje. Uglavnom završava među prvima, no jedan mu je rezultat posebno drag. Treće mjesto na Draženovoj četvorci u Šibeniku za njega ima posebnu vrijednost jer je riječ o utrci u njegovu

U početku me je potaknulo to što je trčanje dio standardnih provjera tjelesne spremnosti u Oružanim snagama. To je potrebno, a ujedno mi je bilo najjednostavnije za odraditi. Zahtijeva najmanje opreme i planiranja. Dovoljno je tridesetak minuta u danu za dobar trening

Stipe smatra da je upravo kadetski život znatno utjecao na razvoj njegove discipline, upornosti i fizičke spremnosti. Dovodi ga, kaže, u situacije u kojima se možda ne bi našao vlastitom voljom, ali koje mora proći želi li ostvariti konačni cilj

gradu. "Ta mi je utrka najdraža zato što se trči u Šibeniku. Znao sam za nju puno prije nego što sam se počeo ozbiljnije baviti trčanjem, a prije sam dolazio kao podrška prijateljima koji su trčali. Zato mi taj rezultat posebno znači", ističe. Sudjelovao je i na Utrci sv. Nikole u Šibeniku, utrci Mazda 10K u sklopu Splitskog polumaratona te Rentlio Zadar Night Runu, no jedna mu je utrka ipak ostala u posebnom sjećanju. Wings for Life u Zadru izdvaja zbog njezine posebnosti, ali i zbog ljudi koje je ondje upoznao. "Posebna je jer svatko može trčati do kraja vlastitih granica ako si tako postavi cilj. Na toj utrci upoznao sam i ljude koji su me najviše naučili o trčanju", kaže Stipe. U trčanju, dodaje, nije najteže samo izdržati fizički napor. Poseban je izazov održati tempo, prije svega na treninzima, koji traže preciznost i koncentraciju. Dovoljno je kratko izgubiti pažnju i ritam se lako poremeti.

BOLJE ORGANIZIRANO VRIJEME

Kadetski život, sa svim svojim obvezama, ne ostavlja uvijek puno prostora za osobne planove. Ipak, Stipe je upravo u takvom rasporedu naučio bolje organizirati vrijeme te kako biti odgovoran prema vlastitim ciljevima. "U većini slučajeva kadetske obveze uvjetuju treninge i sudjelovanja na utrkama. Nekad to i olakša jer točno znam kad sam slobodan i tad moram odraditi trening, inače ću ga propustiti. Utrke mogu planirati dosta unaprijed, u skladu s kadetskim obvezama, pa imam dovoljno vremena za pripreme", objašnjava. Upravo je kadetski život, smatra, znatno utjecao na razvoj njegove discipline, upornosti i fizičke spremnosti. Dovodi ga u situacije u kojima se možda ne bi našao vlastitom voljom, ali koje mora proći želi li ostvariti konačni cilj. Planovi idu u smjeru još zahtjevnijih izazova. U nekom duljem razdoblju volio bi istrčati puni maraton, a privlače ga i *trail* utrke. No, za njega cilj nije samo završiti utrku nego kroz pripreme stalno podizati vlastite sposob-

• **Najdraža utrka?**

Wings for Life 2024 zbog iskustva koje sam stekao i znanja koja su mi prenijeli ljudi s kojima sam trčao.

• **Trčite li radije kraće ili dulje dionice?**

Dulje. Prirodnije mi je držati umjereni tempo na duljim dionicama nego brži na kraćima.

• **Što vam prolazi kroz glavu pred start?**

Većinom sitnice tipa: Hoće li me ovi ispred usporiti kad počne utrka?, Je li GPS na satu namješten?,

Jesu li *patike* dobro svezane? itd.

• **Najveća motivacija kad je teško?**

Ako odradim danas, idući put će biti teže.

• **Jedna riječ kojom biste opisali trčanje?**

Jednostavno.

• **Jedna riječ kojom biste opisali kadetski život?**

Sveobuhvatan.

nosti. "Stalno podizanje fizičkih sposobnosti pomaže mi u održavanju forme. Ljudima je općenito lakše raditi bilo što kad ispred sebe imaju jasno definiran cilj", dodaje. Osim sporta i kadetskih obveza, Stipe se okušao i u akademskom radu. S kolegama sa Sveučilišta obrane i sigurnosti "Dr. Franjo Tuđman" sudjeluje u pisanju znanstvenih radova. Interes za taj dio rada pojavio se na završnoj godini studija, kad je odlučio slobodno vrijeme iskoristiti za novo iskustvo. "Znao sam da ću na petoj godini imati najviše slobodnog vremena i smatrao sam da bi bilo korisno okušati se u takvim izazovima. Najviše zbog iskustva i spoznaje kako je sudjelovati u tome, ali i hoće li mi se možda otvoriti neki novi interesi", govori. Sportsku disciplinu, vojnu izobrazbu i akademski rad povezuje jednostavno – planiranjem. Najprije sagleda što ga čeka u određenom razdoblju,

a zatim prema prioritetima slaže raspored, koji uključuje sve obveze. Mladima koji dolaze na Hrvatsko vojno učilište i žele, uz vojne obveze, razvijati sportske i akademske interese, poručuje da ne odustaju kad obveze počnu. "Nije problem u količini obveza, nego u stvaranju vlastitog rasporeda. Za to će im trebati vremena, ali važno je ne posustati", zaključuje Stipe. Njegova priča pokazuje kako se kadetski život ne zaustavlja samo na vojnoj izobrazbi. On je prostor u kojem se mladi ljudi oblikuju kroz obveze, izazove, osobne interese i ciljeve koje sami postavljaju. Za kadeta nadnarednika Stipu Brnadića trčanje je počelo kao potreba, a nastavilo se kao navika koja ga uči ustrajnosti. Kilometri koje prolazi nisu samo sportski rezultat nego i podsjetnik da se svaki napredak gradi postupno, korak po korak.

34-35

HRVATSKI VOJNIK // Br. 766 // 31. srpnja 2026.

RAZGOVOR

**DAMJAN
RUDEŽ**

IZ PORAZA SE

NAJVIŠE UČI

RAZGOVARAO Ivan Šurbek

FOTO Mario Pavlović / Sunset Sports Festival

SPORT JE ODUVIJEK POTICAO
ZAJEDNIŠTVO I ZATO NISMO
ŽELJELI NAPRAVITI HLADAN
KORPORATIVNI DOGAĐAJ.
NAJVAŽNIJI POSLOVI IONAKO SE
DOGODE UZ KAVU, NA VEČERI ILI NA
NAŠEM BOAT PARTYJU

DAMJAN RUDEŽ PRIMJER JE KAKO SE NAKON ŠESNAESTOGODIŠNJE SPORTSKE PRIČE MOŽE USPJEŠNO IZGRADITI JEDNA POTPUNO NOVA. TIJEKOM IMPRESIVNE KOŠARKAŠKE KARIJERE NASTUPAO JE ZA ZAGREBAČKI ZRINJEVAC, A NASTAVIO BRANEĆI BOJE SPLITA, CEDEVITE I CIBONE. TRI GODINE PROVEO JE U NAJELITNIJOJ LIGI NA SVIJETU (NBA), NASTUPAJUĆI ZA INDIANA PACERS, MINNESOTA TIMBERWOLVES I ORLANDO MAGIC. S HRVATSKOM REPREZENTACIJOM NASTUPIO JE NA OLIMPIJSKIM IGRAMA U PEKINGU 2008.; SVJETSKOM PRVENSTVU U ŠPANJOLSKOJ 2015.; MEDITERANSKIM IGRAMA, NA KOJIMA JE OSVOJIO ZLATO; TE TRI PUTA NA EUROPSKOM PRVENSTVU

Ovaj rođeni Zagrepčanin danas je direktor Sunset Sports Festivala, prestižnog projekta koji se već petu godinu zaredom održava u Petračanima kraj Zadra, okupljajući eminentna imena iz svijeta sporta, biznisa i medija. Povod našem razgovoru netom je završeno, iznimno uspješno izdanje Festivala. Damjan nam je otkrio brojne detalje važne za samu organizaciju, ali i otvorio dušu o izazovima prelaska s košarkaškog parketa u poslovne vode.

**OD PARKETA DO MENADŽMENTA
– ŽIVOT NAKON SPORTSKE KARIJERE**

MNOGIM JE SPORTAŠIMA NAJTEŽI DIO KARIJERE ONAJ KAD REFLEKTORI NA TERENU UGASNU. VI STE, S DRUGE STRANE, PARKET ZAMIJENILI VRHUNSKIM MENADŽMENTOM. KAKO JE IZGLEDAO VAŠ PRELAZAK U POSLOVNE VODE? ŠTO VAM JE IZ KOŠARKAŠKIH DANA NAJVIŠE POMOGLO U PRONALASKU NOVOG IGRAČKOG IDENTITETA?

Prelazak iz košarke u poslovni svijet svakako nije bio lak niti se dogodio preko noći. Bio je to jedan potpuno novi početak, u kojem sam svemu pristupio kao da počinjem od nule. Pošao sam od pretpostavke da u svakoj od prostorija u koje uđem nitko ne zna tko sam, što sam napravio u košarkaškoj karijeri ni kakav je bio moj život. Morao sam pronaći nekog novog sebe i stvoriti novu vrijednost. Proces je bio dug i izazovan, ali uživao sam u njemu. Danas, nakon pet godina, mogu reći da sam prošao onaj najgori dio, ono razdoblje u kojem ne znaš što ćeš raditi nakon karijere i gdje pripadaš. Upisivanjem fakulteta i ulaskom u posao to sam si uvelike olakšao.

**SUNSET SPORTS MEDIA FESTIVAL
– OD VIZIJE DO REALIZACIJE**

SUNSET SPORTS MEDIA FESTIVAL VEĆ PETU GODINU ZAREDOM OKUPLJA SVJETSKU ELITU U

U poslovni sam svijet ušao s pretpostavkom da počinjem od nule i da u svakoj od prostorija u koje uđem nitko ne zna tko sam ni što sam napravio na parketu

Nema tu neke tajne formule – ljudi, jednostavno, rade s ljudima kojima vjeruju. Kad vam velikani poput Del Piera ili Belichicka odu zadovoljni, oni postaju naša najbolja preporuka

ZADRU I PETRČANIMA. KAKO JE DOŠLO OD INICIJATIVE I IDEJE ZA POKRETANJE TAKVOG FORMATA? JESTE LI U POČETKU VJEROVALI DA ĆE PROJEKT TAKO BRZO IZRASTI U REGIONALNI I EUROPSKI FENOMEN?

Ideja za Sunset Sports Media Festival nastala je na Weekend Media Festivalu, gdje su moji partneri Boris i Tomo godinama ugošćivali Petea Radovicha. Iz njihova dugogodišnjeg prijateljstva poteklo je logično pitanje: Zašto ne bismo napravili nešto slično, ali sa sportskom tematikom? Imamo predivnu obalu i globalno prepoznatljiv hrvatski sportski brend, koji je u cijelom svijetu sinonim za uspjeh. Bila je to savršena prilika za drukčiju vrstu konferencije. Pete je, proputovavši sportske konferencije diljem svijeta, često isticao kako su uglavnom suhoparne i dosadne te da moramo ponuditi nešto sasvim novo.

Upravo sam bio završio košarkašku karijeru i upisao studij menadžmenta kad su me pozvali da se pridružim cijeloj priči. Iznimno sam zahvalan na toj prilici. Nevjerojatno mi je da je iza nas već pet uspješnih izdanja. Na početku nisam znao što očekivati niti sam mislio da ćemo u pet godina izgraditi događaj ovakvih razmjera. Željeli smo stvoriti mjesto bez dosadnih panela, prostor gdje ljudi

doista razgovaraju, druže se i stvaraju nova partnerstva i prijateljstva. Upravo je ta opuštena atmosfera razlog zašto nam se gosti iz godine u godinu vjerno vraćaju.

ORGANIZACIJA OVAKVOG DOGAĐAJA IZNIMNO JE ZAHTEJVNA. S KAKVIM STE SE IZAZOVIMA SUSRETALE PROTEKLIH GODINA U PRODUKCIJI I NA ŠTO STE, KAD PODVUČETE CRTU, NAJPONOSNIJI?

Ljudi često vide samo ta tri dana, a ne vide godinu dana intenzivne pripreme. Sunset je projekt koji se živi i radi doslovno cijelu godinu. Tek što smo uspješno priveli kraju ovo izdanje, mi smo već uvelike u poslu i radimo na idućem. Najveći je izazov uskladiti sve te vrhunске govornike iz cijelog svijeta. Imamo više od sto govornika na tri pozornice, što znači bezbroj rasporeda, letova, produkcijskih detalja i sponzorskih obveza, a u svemu tome moramo paziti da nastup svakog od sudionika bude na vrhunskoj razini. Problemi su neizbježni – uvijek se dogode neka otkazivanja u zadnji tren ili se promijene okolnosti – ali upravo tad naš tim najviše dolazi do izražaja. Zato sam najponosniji na to što ljudi sa Sunseta odlaze sretni i puni dojmova. To što se žele vratiti i iduće godine najveće nam je priznanje.

SVJETSKE ZVJEZDE U HRVATSKOJ – RECEPT ZA USPJEH I PROMOCIJA DOMOVINE

OKUPITI IMENA KAO ŠTO SU BILL BELICHICK, ALESSANDRO DEL PIERO, STIPE MIOČIĆ I PETER SCHMEICHEL NA ISTOM MJESTU U ISTO VRIJEME ZVUČI NEMOGUĆE. KOJA JE VAŠA TAJNA FORMULA ZA PRIVLAČENJE TAKO RENOMIRANIH GOSTIJU I KAKO IZGLEDA PRVI KONTAKT S NJIMA?

Zasluge za dolazak najzvučnijih imena idu Peteu Radovichu. Ima nevjerovatnu mrežu kontakata i proteklih nam je godina otvorio vrata koja su

Ne treba se bojati pogrešaka. Mene je sport naučio puno više kroz utakmice koje sam izgubio nego kroz one u kojima sam pobijedio

Mladima danas često nedostaju disciplina i odgovornost. Sport te rano nauči poštovati i suigrača, i trenera, i hijerarhiju, ali i preuzeti odgovornost za vlastite postupke

se činila nedostižnim. Doveo je u Zadar doista ključne ljude iz svijeta sporta i medija.

Ipak, nema neke tajne formule – ljudi, jednostavno, rade s ljudima kojima vjeruju. Festival je danas izgradio ozbiljan kredibilitet i jasan identitet. Kad vam dođu, te odu zadovoljni velikani poput Del Piera, Schmeichela ili Belichicka, oni postaju najbolja preporuka za svakog sljedećeg gosta. To je reputacija koju gradimo godinama i koja nam danas otvara sva daljnja vrata.

ZADAR I PETRČANE NUDE SAVRŠEN SPOJ VRHUNSKIH PREDAVANJA TE OPUŠTENE ATMOSFERE. KAKVE DOJMOVE VELIKA IMENA SVJETSKOG SPORTA NOSE IZ HRVATSKE? OSJETE LI OTVORENOST FESTIVALA I VRAĆAJU LI NAM SE RADO I PRIVATNO?

Dojmovi koje gosti nose iz Hrvatske fenomenalni su i to mi je, iskreno, jedan od najdražih dijelova cijelog projekta. Svi znaju da imamo predivno more i sjajno vrijeme, ali ono o čemu najviše govore i što ih najviše iznenadi jesu naši ljudi te njihova pristupačnost i energija.

Često mi priznaju kako nisu očekivali tako dobru atmosferu. Nema strogo odvojenih VIP zona ni umjetnih barijera – svi zajedno doručkuju, ručaju, druže se i razgovaraju o poslu. Kad se tomu pridoda i večernji dio programa, koji se pokazao fantastičnim, dobije se taj jedinstveni osjećaj zajedništva. To je ono što ostavlja najveći dojam: činjenica da u opuštenoj atmosferi možete izravno kontaktirati s ključnim ljudima svjetskog sporta.

POSJETITELJI I MEDIJI REDOVITO ISTIČU NEVJEROJATNU PRISTUPAČNOST. PANELI SU TEK DIO PRIČE, A NETWORKING SE NASTAVLJA U OPUŠTENOM TONU. KOLIKO VAM JE KAO ROĐENOM SPORTAŠU I TIMSKOM IGRAČU BILO VAŽNO ZADRŽATI TU NOTU OTVORENOSTI BEZ UOBIČAJENIH KORPORATIVNIH OKVIRA?

Opuštena i otvorena atmosfera ključ je Festivala i to je od prvog dana bila osnovna ideja. Nismo željeli koncept u kojem ljudi samo odrade panel i odmah odu. Najvredniji razgovori i najvažniji poslovi često se dogode uz kavu, na večeri, tijekom izlaska ili na našem *boat partyju*. Sport je od uvijek poticao zajedništvo pa ni mi nismo željeli napravi-

ti hladan i strogo korporativni događaj. Taj specifičan *vibe* nešto je na što smo iznimno ponosni. Upravo se u takvom, prirodnom okruženju, stvaraju konkretne poslovne prilike i nastaje golem broj novih i trajnih kontakata.

DRUŠTVENA ODGOVORNOST, DOMOLJUBLJE I ODGOJ NOVIH GENERACIJA

FESTIVAL SVAKE GODINE USPJEŠNO PREPOZNAJE I U PRVI PLAN STAVLJA SJAJNE I SVESTRANE POJEDINCE. JEDNA OD OVOGODIŠNJIH SUDIONICA JE I SARA BERAM – USPJEŠNA BOKSAČICA, UGOVORNA PRIČUVNICA HRVATSKE VOJSKE I PREDAVAČICA NA SVEUČILIŠTU OBRANE I SIGURNOSTI. ŠTO JE PRESUDILO DA UPRAVO NJU UVRSTITE U PROGRAM I KOJU PORUKU KROZ NJEZINU PRIČU ŠALJETE JAVNOSTI?

Ove smo godine pozvali Saru Beram jer naš Festival nije samo mjesto za najveće svjetske zvijezde. Želimo dati prostor i ljudima koji nose iznimno inspirativne priče i predstavljaju vrijednosti koje sami želimo promicati. Sara je vrhunska sportašica, pripadnica Hrvatske vojske i predavačica na Sveučilištu obrane i sigurnosti, a njezina priča savršeno pokazuje kako sport može razviti čovjeka u više različitih smjerova i biti puno više od samog rezultata. Reakcije publike na njezino predavanje bile su fantastične.

GODINAMA STE S PONOSOM NOSILI DRES HRVATSKE REPREZENTACIJE, ŠTO JE POSEBNA VRSTA ODGOVORNOSTI. U HRVATSKOJ JE UVEDEN VOJNI ROK. KAKO VI, IZ PERSPEKTIVE DOMOLJUBLJA KROZ SPORT, ALI I KROZ PRIZMU DISCIPLINE I TIMSKOG RADA, GLEDATE NA TU ODLUKU I NJEZINU ULOGU U OBLIKOVANJU KARAKTERA MLADIH?

Što se tiče vojnog roka, ne bih ulazio u politički dio te rasprave, ali vjerujem da mladima danas u mnogim slučajevima nedostaju disciplina, odgovornost i osjećaj pripadnosti nečemu što je veće od njih samih. To je, primjerice, nešto čemu te sport vrlo rano nauči, pogotovo kad igraš za neki veliki klub. Nauči te poštovati i suigrače, i trenera, i hijerar-

hiju, i pravila, ali i preuzeti odgovornost za vlastite postupke. Smatram da je pozitivno ako mladi ljudi kroz bilo koji sustav mogu razviti barem dio tih vrijednosti.

MLADI ČESTO, POTAKNUTI BRZIM TEMPOM ŽIVOTA, TRAŽE PREČACE KAKO BI POSTIGLI USPJEH. ŠTO BISTE PORUČILI ONIMA KOJI TEK ULAZE U SVIJET SPORTA ILI BIZNISA I KOJE SU TO VRIJEDNOSTI OD KOJIH NIKAD NE SMIJU ODUSTATI?

Mladima bih poručio da ne žure prema uspjehu jer on nikad ne dolazi preko noći. Uspjeh je nešto što se gradi dugi niz godina, a ključno je stalno učiti i biti spreman raditi onda kad vas nitko ne gleda. Isto tako, ne treba se bojati poražaja. Mene je sport naučio puno više kroz utakmice koje sam izgubio nego kroz one u kojima sam pobijedio. Iz poraza se doista najviše uči. Dugoročno gledano, upornost i predan rad na kraju uvijek donose rezultate.

POGLED U BUDUĆNOST

NAKON PET USPJEŠNIH GODINA I VISOKO PODIGNUTE LETVICE, KOJI SU PLANOVI ZA SUNSET SPORTS FESTIVAL? KAKO GA VIDITE U IDUĆIH PET GODINA? KOLIKO VAM JE VAŽNO ZADRŽATI TU PREPOZNATLJIVU OTVORENU NOTU BEZ KORPORATIVNIH OKVIRA I POSTOJE LI JOŠ NEKA IMENA KOJA ŽELITE UGOSTITI?

Volio bih da se nastavi razvijati u smjeru u kojem je išao proteklih pet godina. Puno nam je više stalo do kvalitete nego do kvantitete. To znači da ne želimo rasti pod svaku cijenu.

Broj posjetitelja ne smije premašiti granicu nakon koje se gubi onaj prepoznatljivi intimni osjećaj. Cilj nam je i dalje okupljati najbolje ljude iz svijeta sporta, tehnologije, medija i biznisa kako bi Hrvatska ostala na mapi kao mjesto gdje nastaju nove ideje i partnerstva – mjesto na kojem početkom lipnja, jednostavno, moraš biti. Postoji još puno imena koja bismo voljeli dovesti, ali najvažnije nam je da ljudi nakon Festivala kažu kako su ovdje stekli nova prijateljstva i sklopili nove poslove. To je za nas najveći uspjeh i nadam se da ćemo tu razinu zadržati i u godinama koje dolaze.

PROTUZRAČNA OBRANA

Izvorno razvijeni za borbene zrakoplove kao rakete zrak-zrak, njemački projektili postaju dio sve sposobnijih i dalekometnijih sustava GBAD

IRIS-T

OD ZRAČNOG DO ZEMALJ

IRIS-T SL jedan je iz lepeze europskih zemaljskih sustava protuzračne obrane (PZO) kratkog i srednjeg dometa koji se sve više uvode u operativnu uporabu u vojskama zapadnih zemalja. Konceptijski je srodan sustavi- ma kao što su MICA VL, NASAMS i SL-ASRAAM i CAMM. Riječ je o zemaljskom sustavu (GBAD) razvijenom oko projektila zrak-zrak izvorno namijenjenog borbenim zrakoplovima. Nakon osnovnih te inicijalnih inačica, ti sustavi otvorene arhitekture kontinuirano su razvijani, dobili su veće domete, više načina uporabe te više novih inačica. Njemačka tvrtka Diehl Defence na osnovi početnog projekta IRIS-T razvila je cijelu seriju sustava baziranu na slojevitom pristupu problematiki PZO-a. Takvim se pristupom traži odgovor na prijetnje u rasponu od jako malih dometa pa sve do hiper-

soničnih projektila na velikim udaljenostima. Sustav IRIS-T SL (pokrata od Surface Launch, u prijevodu: površinsko lansiranje), bazira se na istoimenom projektilu IRIS-T. Razvoj projektila s tim nazivom pokrenut je još osamdesetih godina, tijekom hladnog rata. Tadašnji razvoj nove generacije vođenih projektila zrak-zrak na neki je način bio podijeljen među članicama NATO-a. Dok su se Sjedinjene Države okrenule razvoju naprednih projektila većeg dometa, europske su se članice posvetile manjem dometu. Program projektila zrak-zrak kratkog dometa SRAAM (Short Range Anti Air Missile) trebao se oslanjati na poznati američki Sidewinder, koji se već neko vrijeme proizvodio u Europi. Na prijelazu iz 1989. na 1990. i tijekom ujedinjenja Njemačka je odlučila napustiti zajednički projekt. Razlozi odustajanja razlikuju se ovisno o tome tko ih je obrazlagao. Ratno zrakoplovstvo (Luftwaffe) nije bilo zadovoljno tek manjim poboljšanjima Sidewindera. I to posebno nakon intenzivnog testiranja projektila R-73 Vimpel (AA-11 Archer) naslijeđenih iz DDR-a s avionima MiG-29. S druge strane, analitičari su smatrali da je otkazivanje ponajprije vođeno ekonomskim razlozima, tj. udjelom u financiranju i proizvodnji novog sustava. Velika Britanija zahtijevala je veće domete (koje je i dobila s ASRAAM-om),

TEKST
Marin Marušić

Foto: Kongsberg

SKOG PZO-A

dok je Njemačka prednost dala jakom sustavu za blisku zračnu borbu (*dogfight*).

VELIK BROJ ZAINTERESIRANIH

Luftwaffe i mjerodavna tijela Ministarstva obrane Njemačke na čelu sa Saveznim uredom za obrambenu tehnologiju i nabavu (Bundesamt für Wehrtechnik und Beschaffung – BWB, današnji BAAINBw) objavili su u lipnju 1995. prihvatanje novog projekta SRAAM (Short-Range Air-to-Air Missile) domaće tvrtke BGT (Bodenseewerk Gerätetechnik GmbH). Projektil je nazvan IRIS-T (Infra-Red Improved Sidewinder – TVC), tj. infra-crveni (vođeni) poboljšani Sidewinder s upravljivim potiskom. Njemačka je do kraja 1995. uspjela osigurati i širu međunarodnu potporu, tj. partnerstvo u novom programu. Tako je sljedeće

PZO lanser na gusjenicama iz PZO sustava NOMADS, koji je razvio norveški Kongsberg, lansira IRIS-T na poligonu Andøya u proljeće 2024.

TAKTIČKO-TEHNIČKE ZNAČAJKE SUSTAVA IRIS-T

IRIS-SL	SLS	SLM	SLX
Duljina (m)	2,94	3,45	3,2
Promjer (mm)	127	152	152
Masa (kg)	88	130	150 +
Operativni domet (km)	12	40	50 – 80
Operativni vrhunac leta (km)	6	20	30
Tražilo	slik. IC	slik. IC	slik. IC / rad.

godine potpisan Memorandum o razumijevanju kojem je pristupila Grčka, Italija, Kanada, Norveška i Švedska. Krajem 1997. projekt je odobrio i Bundestag uz osiguranje približno pola potrebnih sredstava. Poslije je financiranje programa raspodijeljeno tako da je vlada Njemačke sudjelovala s 48, Italije s 20, Švedske s 18, Grčke s osam, Kanade s četiri i Norveške s tri posto sredstava. U razvoju su uz BGT sudjelovali dobro poznati proizvođači: Saab Bofors Dynamics (Švedska), Alenia Marconi Systems (Italija), AlliedSignal (SAD), Raufoss (Norveška) i Hellenic Aerospace (Grčka). U program je krajem 1997. uloženo gotovo 300 milijuna dolara. Plan je predviđao početak četverogodišnje razvojne faze početkom 1998., s prvim isporukama njemačkom zrakoplovstvu tijekom 2003. Kako je projekt odmicao, događale su se promjene unutar partnerskog tima, u tvrtkama proizvođačima, ali i u samom imenu sustava. Kanada je 2001. i 2002. odustala od programa, a na njezino je mjesto došla

PROTUZRAČNA OBRANA

Španjolska. Pojavile su se i nove (stare) tvrtke, kao što je MBDA (italijanska podružnica), norveški Nammo te španjolski EXPAL. Krajem 2004. u ime svih članica međunarodnog partnerskog tima BWB je s novom tvrtkom Diehl BGT (djelomice nastala iz BGT-a) potpisao ugovor o početku serijske proizvodnje projektila IRIS-T. Projekt je tako došao do vrijednosti od oko milijardu eura. Novi projektil zadržao je pokretu, ali taj je put potekla iz naziva InfraRed Imaging System – Tail/Thrust Vector Controlled, u prijevodu: infracrveni slikovni sustav s repnim vektorskim upravljanjem. Provjeren i pouzdan Sidewinder trebao je poslužiti za dodavanje novih rješenja i tehnologija nakon hladnog rata. Kao izravna i napredna zamjena za rašireni Sidewinder, projekt je imao veliku potporu zemalja korisnica tog sustava. Nabavilo ga je barem 14 zemalja, a proizvedeno ga je više od 5000 komada. U tim je zemljama zamijenio ili nadopunio projektil Sidewinder na borbenim zrakoplovima F-16, Tornado, Eurofighter Typhoon, F-5E Tiger II, F-18, AMX, a koristit će ga i Južna Koreja na novom lovcu KF-21.

OSNOVNA RAKETA

Prednji dio osnovnog projektila IRIS-T sadrži sekciju za samonavođenje sa slikovnim infracrvenim tražilom, koje

Diehlov štand na pariškoj izložbi Eurosatory u lipnju ove godine prikazao je GBAD sustav IRIS-T. Slijeva: vozilo s radarom, vozilo sa zapovjednim središtem, vozilo s lanserom, projektili IRIS-T SLM (u omjeru 1:1) te maketa budućeg projektila HYDEF (u omjeru 1:3)

IRIS-T SL (pokrata od Surface Launch, u prijevodu: površinsko lansiranje) na Diehlovoj ilustraciji. Sustav se temelji na projektilu IRIS-T

je prije ili poslije lansiranja usmjereno prema označenom cilju. Informacije o lokaciji cilja dolaze iz različitih izvora, poput radarskog senzora, infracrvenog senzora za pretraživanje i praćenje, indikatora radiofrekvencijskog zračenja ili s pomoću podatkovnih veza. IRIS-T je projektil tipa *ispali i zaboravi* – tražilo podržava zaključavanje cilja prije (Lock-On Before Launch – LOBL) ili neposredno nakon lansiranja (Lock-On Before Launch – LOAL). Na inačici koja se lansira sa zemlje zaključavanje se događa u malo vremena jer je domet akvizicije tražila veći od maksimalnog dometa projektila. Tražilo je uvelike otporno na protumjere infracrvenog pojasa (Infrared Counter-Countermeasures – IRCCM) i ometanje s pomoću sustava DIRCM (Directional Infrared

Ilustracija: Diehl Defence

Foto: Bundeswehr / Tom Iwardy

IRIS-T SLM (desno) i PZO sustav MIM-104 Patriot (lijevo) u operativnoj uporabi Bundeswehra fotografirani 25. rujna 2024. na statičnom izložbenom prostoru tijekom vježbe Spartan Arrow 2024 u blizini grčkog grada Hanije

Foto: Tomislav Brant

Counter Measures). Slikovno tražilo ima dovoljnu razlučivost da ne navodi projektil prema cilju, nego je sposobno za određivanje optimalne točke cilja, tj. u skladu s vrstom letjelice. Iza sekcije za navođenje projektila nalazi se bojna glava mase oko 11 kilograma, koja ima puno sličnosti sa starim Sidewinderom. Bojna glava detonira se direktnim udarom odnosno blizinskim aktivnim radiofrekvencijskim upaljačem. Na kraju tijela projektila je upravljačka sekcija u kojoj su sustavi za njegovo usmjeravanje prema željenom cilju. Sastoji se od četiri mala upravljačka krilca s četiri pokretača mehanički povezana s lopaticama za upravljanje potiskom raketnog motora. Putanja projektila mijenja se i postiže neovisnim pokretanjem krilaca i usmjeravanjem potiska ovisno o *zapovijedima* koje dolaze iz sekcije projektila zadužene za samonavođenje. Dizajn upravljačke sekcije pruža velike mogućnosti mijenjanja smjera i visine leta uz opterećenja do 60 G, čak i kod male brzine ili leta pri velikim napadnim kutovima. Za izradu upravljačke sekcije projektila IRIS-T i IRIS-T SL najzaslužnija je španjolska tvrtka SENER. Projektil je vrlo jednostavan za skladištenje i operativnu uporabu, a proizvođač navodi da ne zahtijeva nikakvo održavanje.

ZA POČETAK – KRATKO I VRLO KRATKO

Razvoj zemaljskog PZO-a devedesetih godina smanjio je mogućnost scenarija sukoba u zračnom prostoru. Još su rjeđa bila djelovanja borbenih aviona na malim udaljenostima, popularno zvana *dogfight*. Zapadni proizvođači i korisnici sve su se više okretali provjerenim dizajnima IC projektila zrak-zrak za nove zemaljske sustave GBAD. Prva generacija zemaljskih sustava IRIS-T SLS (Surface-Launched Short-Range) pojavila se otprilike 2010. Pokazala se učinkovitim PZO-om na malim i jako malim dometima uz više nego prihvatljive troškove. Dodatna je prednost za potencijalne korisnike bila mogućnost korištenja već nabavljenih projektila IRIS-T. Prilikom instaliranja projektila na lansirnu tračnicu sustava GBAD

IRIS-T SLX

Inačica SLX najnoviji je predstavnik serije IRIS-T. Izgledom malo podsjeća na prethodnike. Tijelo projektila dodatno je prošireno za postavljanje novog i snažnijeg motora, ali smanjena je ukupna duljina projektila. Glavna je značajka novijeg izdanja sustava povećan domet – spominju se maksimalne udaljenosti od 50 do 80 kilometara. Vrhunac presretanja bit će na visinama od 30 000 metara. Velika je promjena u načinu navođenja. Osim slikovnog IC tražila, projektil će biti navođen i preko radarskog senzora. Naglasak je stavljen na presretanje aviona i njihovih projektila, ali i helikoptera te krstarećih projektila. Sustav je predstavljen u lipnju 2024. na međunarodnom sajmu ILA u Berlinu, kad je objavljeno da će 2028. biti spreman za operativnu uporabu.

automatski se instalira i odgovarajući softver pa je projektil odmah spreman za novu namjenu. Ipak, prve inačice IRIS-T SLS bile su tek privremeno rješenje. Uz prednosti, sustav ima više nedostataka i ograničenja. Prvo je što se tijekom operativnog djelovanja projektili nalaze na otvorenom i pod utjecajem su vremenskih prilika, što može biti izazov u duljim misijama i operacijama. Vozila s lanserima ovisе o drugim elementima PZO-a te nemaju sposobnost povezivanja s drugim sustavima. Buduće inačice naglasak će imati na dodavanju vlastitog senzora za akviziciju ciljeva te sustava umrežavanja s drugim elementima obrane zračnog prostora. Norveška vlada predstavila je u veljači 2017. program nabave novog zemaljski baziranog PZO sustava, koji bi razvila domaća tvrtka Kongsberg. Sustav se trebao oslanjati na postojeći NASAMS, a glavna tražena sposobnost bila je velika mobilnost kako bi mogao pružati pokretnu obranu postrojbama kopnene vojske. Od NASAMS-a je trebao preuzeti elemente zapovijedanja i nadzora koji bi omogućili umrežavanje u zajednički jedinstveni integrirani sustav. Osim mogućnosti djelovanja unutar veće operativne mreže, sustav je morao i samostalno djelovati s pomoću vlastitih senzora za otkrivanje ciljeva. Kao efektori odabrani su projektili IRIS-T, a u program je uključena tvrtka Diehl Defence. Odabir projektila nije iznenadio – Norveška je jedna od zemalja koje su sudjelovale u razvoju. Povlačenje njezinih aviona F-16 iz operativne uporabe dovelo je do viška od oko 150 projektila IRIS-T. Nisu mogli biti iskorišteni na novim borbenim avionima F-35 Lightning II, ali bili su itekako dobri za novi zemaljski PZO sustav. Za budući radarski senzor angažirana je danska tvrtka Weibel Scientific.

NORVEŠKI KONCEPT

Norveška državna agencija za nabavu obrambenih sustava Forsvarsmateriell i tvrtka Kongsberg potpisale su u listopada 2019. ugovor o isporuci novih sustava. Vrijednost posla iznosila je oko 65 milijuna dolara. Na prvim ilustracijama

PROTUZRAČNA OBRANA

Foto: Diehl Defence

koncepta prikazan je lanser na produženoj inačici oklopnog vozila M-113, itekako poznatog OS-u Norveške. U kasnijim fazama razvoja poslužio je puno naprednije i sposobnije vozilo na gusjenicama ACSV G5 njemačke tvrtke Flensburger Fahrzeugbau GmbH. Unatoč tome što je konceptijski i izgledom nalik na američku legendu, ima dvostruko veću ukupnu masu i korisnu nosivost. Povećanje mase i više je nego nadoknađeno ugradnjom turbodizelskog pogona snage veće od 600 KS, uz povećanu pokretljivost i prohodnost. Prve demonstracije vozila počele su 2023., a javno je predstavljeno 2024. u PZO konfiguraciji NOMADS (NatiOnal Maneuver Air Defence System). Na proljeće te godine održano je prvo demonstracijsko bojno gađanje projektilom IRIS-T na poligonu Andøya. Na stražnjem dijelu vozila montirana su dva zatvorena kontejnera od kojih svaki ima dvije lansirne tračnice pod kutom od 45 stupnjeva za projektele IRIS-T. Iako je namijenjeno u prvom redu za te projektele, iako može koristiti i projektele AIM-9X Block II. Glavni senzor, koji je osigurao Weibel Scientific, napredni je radar XENTA-M, kontinuiranog vala s frekvencijskom modulacijom (FMCW), a radi u frekvencijskom pojasu X. Senzor omogućava brzo i precizno navođenje projektila zahvaljujući sposobnosti brzog prebacivanja iz načina rada (moda) pretraživanja i ciljničkog praćenja cilja. U načinu rada motrenje

Diehl je u lipnju ove godine na međunarodnom zrakoplovnom sajmu ILA u Berlinu predstavio IRIS-T SLS Mk IV. Svi su elementi sustava na jednom vozilu – kamionu Mercedes-Benz Zetros

radar se rotira brzinom od 60 okretaja u minuti i sposoban je otkrivati ciljeve na 75 kilometara unutar 360 stupnjeva i 60 stupnjeva po elevaciji. Nakon otkrivanja cilja moguće je zaustavljanje i započinjanje statičnog pretraživanja i praćenja ciljeva unutar uskog sektora. Pretraživanje zračnog prostora moguće je i prilikom kretanja vozila zahvaljujući tzv. SOTM (Search on the Move) sposobnosti. Radar istodobno može otkrivati, pratiti i klasificirati cijeli spektar zračnih ciljeva. Osim aviona i helikoptera, to uključuje i ciljeve poput vođenih projektila, ali i brojnih letjelica koje pripadaju klasi malih i sporih niskoletećih ciljeva. Norveška je sustave nabavila te ulaze u operativnu uporabu. Jedini je strani kupac zasad Nizozemska – 18 sustava trebalo bi biti isporučeno 2028. i 2029. godine.

SLS PALETA SE ŠIRI

Diehl je inačicu IRIS-T SLS Mk III predstavio 2022. na pariškom vojnom sajmu Eurosatory. Sustav je taj put bio instaliran na Eagleu, lakom taktičkom oklopljenom vozilu na kotačima tvrtke MOWAG u konfiguraciji 6 x 6. Trup tog vozila osigurava zaštitu STANAG razine 1 protiv streljiva 7,62 mm i fragmenata topničkih i raketnih projektila. Zasad nije poznato da je sustav stekao barem potencijalnog korisnika. U lipnju 2026. na međunarodnom zrakoplovnom sajmu ILA u Berlinu predstavljen je najnoviji sustav baziran na projektilu IRIS-T – SLS Mk IV. I na njemu je primijenjen koncept u kojem su svi elementi sjedinjeni na jednom vozilu, ali puno većem, koje nudi i dodatne mogućnosti – kamionu Mercedes-Benz Zetros s pogonom 6 x 6. Na vozilo je instalirana sekcija za zapovijedanje i upravljanje, radarski senzor te lanseri projektila IRIS-T. Osnovna je zamisao povećanje pokretljivosti i autonomije uz povećanje kapaciteta na osam raspoloživih projektila. Sustav raspolaže dvama kutijastim četverostrukim lanserima novog tipa, koji pružaju veću zaštitu projektilima. Takva konfiguracija uvelike se razlikuje od prvih inačica na gusjeničnom zglobnom vozilu BvS10, na kojima su se projektili nalazili na nezaštićenim lanseri-

SADAŠNJI I VJEROJATNI BUDUĆI KORISNICI

IRIS-T SL	SLS	SLM	SLX
Njemačka*		6 (+ 2)	
Švedska*	8	7	
Norveška*	8		
Danska*		2	
Latvija*		3	
Estonija*		3	
Slovenija*		3	
Bugarska*		1 (+ 3)	
Austrija	4	4	
Švicarska		8	
Egipat		7	10
Ukrajina	3	9	

*Članice NATO-a

Estonija je naručila tri paljbene jedinice IRIS-T SLM, a prva je isporučena krajem lipnja ove godine

Estonski IRIS-T SLM
isporučen je s višenamjenskim
radarom Hensoldt TRML-4D

Foto: Eesti Kaitsevägi

SLS – maksimalni domet od 12 kilometara i operativni vrhunac djelovanja do 6000 metara.

POVEĆANJE DOMETA

IRIS-T SLM (Surface-Launched Medium-Range) u odnosu na SLS puno je sposobniji protuzračni sustav većeg dometa. Razlike su vidljive na prvi pogled – prva je šiljasti konus ili kapica vrha projektila, koja je aerodinamički naprednija u odnosu na zaobljeni optički prozorčić izvorne inačice. Kapica se tijekom leta odbacuje, što omogućuje nesmetano djelovanje IC tražila. Druga se znatna promjena odnosi na tijelo rakete. Na većem je dijelu trupa podebljano za 25 mm, tako da je prvotni promjer od 127 mm, naslijeđen od Sidewindera, povećan na 152 mm. Zanimljivo je da je na početku razvoja ranih devedesetih stražnji dio projektila bio zadebljan, ali od 1996. promjer je jednak cijelom duljinom. Veći promjer i volumen iskorišteni su za povećanje količine pogonskog goriva. Domet je tako povećan na 40 000, a vrhunac djelovanja na 20 000 metara. Proizvođač tvrdi da je SLM jedan od najpreciznijih PZO projektila. Tomu najviše pridonosi slikovno IC tražilo i način aktiviranja bojne glave. Osim sposobnosti izravnog pogađanja cilja, tu je i mogućnost uporabe blizinskog upaljača za najpogodnije djelovanje bojne glave. Proizvođač spominje da je s navedenim maksimalnim dometom, pri raspoređivanju samo jednog lansirnog sustava, moguća obrana teritorija površine 5000 četvornih kilometara. Ako se rabi više lansirnih jedinica, svaki od lansera može biti raspoređen i na do 20 kilometara udaljenosti od zapovjedne postaje, čime se znatno povećava površina branjenog prostora.

TRI MJESeca TERENA

Elementi sustava IRIS-T SLM konstruirani su tako da mogu biti smješteni unutar standardiziranih kontejnera duljine šest metara. Tako je moguća njihova prilagodba i instalacija na različitim vrstama teretnih vozila u skladu s potrebama korisnika. Spomenute značajke olakšavaju i željeznički odnosno brodski prijevoz cjelokupnog sustava unutar nekoliko dana. Moguć je i prijevoz transportnim avionima kao što je Airbusov A400. Na cijelom sustavu IRIS-T SLM postoje tri osnovna elementa, obično instalirana na podvozju teretnog vozila

Foto: Eesti Kaitsevägi

ma. Lanseri su smješteni na stražnjem dijelu Mercedes-a, a projektili se mogu lansirati pri okomitoj ili nagnutoj elevaciji. Predstavljeni sustav bio je opremljen radarom Giraffe tvrtke Saab smještenom na izvlačivom jarbolu. Diehl navodi da IRIS-T SLS Mk IV ima povećan stupanj automatizacije kako bi se smanjilo opterećenje posade. Namijenjen je obrani postrojbi u pokretu ili postrojbi koncentriranih na terenu. Planirana su i dodatna poboljšanja sustava. Trebala bi uključiti sposobnost djelovanja i bojnog gađanja u pokretu, ali i dodavanje drugih vrsta efekatora, pri čemu se spominju novi Diehlovi protudronski projektili CICADA (Command Initiated Conventional Air Defence Agent). Zanimljivost sa sajma ILA Berlin 2026 jest podatak o sposobnostima projektila IRIS-T

PROTUZRAČNA OBRANA

Ilustracija: Diehl Defence

pogona 8 x 8. Radi se o taktičkom operativnom središtu, lanseru s projektilima spremnim za lansiranje te radaru za motrenje i navođenje na potencijalne ciljeve. Prema potrebi moguće je na jednaka podvozja dodati i druge elemente pa postoji i kamion sandučar s dodatnim projektilima te vozilo za potporu, koje ima ulogu mobilne radionice s potrebnim pričuvnim dijelovima i alatima za održavanje. Dva dodatna elementa osiguravaju veću samodostatnost bitnice i neprekidnu terensku operativnu spremnost do tri mjeseca. Na stražnjem dijelu vozila lansera maksimalno je osam projektila, koji se nalaze u kutijastim kontejnerima. Pri bojnoj spremnosti usmjereni su okomito pod kutom od 90 stupnjeva, spremni na djelovanje u punom opsegu od 360 stupnjeva. Smještaj projektila unutar kontejnera znatno je olakšao logističku potporu, skladištenje i dopunu lansirnih jedinica na terenu. Puno veći domet pružio je nove mogućnosti tijekom zahvata cilja nakon lansiranja, a nametnuo je i potrebu za učinkovitijim planiranjem misija. Tako je bitnicama pridodano novo taktičko operativno središte, tj. sustav tvrtke Airbus Defence and Space. Fortion IBMS (Integrated Battle Management Software) ili integrirani softver za upravljanje borbom napredni je sustav koji omogućuje pouzdano izvršavanje misija protuzračne obrane. Tu su i sposobnosti planiranja, praćenja i dodjeljivanja zadaća PZO-a na jako malim, malim i srednjim dometima. Sustav omogućuje jasnu svijest o situaciji ili sliku zračnog prostora koju sintetizira s pomoću informacija dobivenih od vlastitih senzora ili od drugih dionika preko podatkovnih veza.

SAVJETI OPERATERA PZO-a

Potporu za donošenje odluka unutar sustava Fortis donosi tzv. IDCP

Novi projektil IRIS-T Block II (na Diehlvoj ilustraciji) dobit će nove sposobnosti, uključujući one namijenjene izvornim misijama zračne borbe

IRIS-T SL najviše je do izražaja došao u Ukrajini. Do sredine 2024. zabilježeno je oko 240 lansiranja i to s 90-postotnom uspjehnosti pogađanja ciljeva

Foto: Tomislav Brandt

(Identification Data Combining Process). To je algoritamska metoda koja spaja informacije vezane uz prepoznavanje ciljeva i različite podatke o udaljenostima, brzinama itd. s preporučenim mjerama. Nakon toga, uz pomoć čovjeka, omogućuje sveobuhvatnu procjenu prijetnji i odabir najboljeg djelovanja. Fortion IBMS odabran je i za Bundeswehr, kao zapovjedni sustav za buduće sustave protuzračne obrane kratkog dometa. Proizvođač tvrdi da je sustav dizajniran sa sučeljima *čovjek-stroj*, uzimajući u obzir savjete operatera zemaljskih PZO sustava. Zbog otvorene arhitekture moguće je lako povezivanje s novim, pa i budućim sensorima i oružnim sustavima. Njemačko ratno zrakoplovstvo već ga je koristilo u kombinaciji sa sustavima MANTIS i LeFlaSys. Povezivanje sa Združenim središtem za taktičke operacije (Common Tactical Operation Center – CTOC) moguće je i u kombinaciji obaju sustava IRIS-T SL (SLS i SLM). Otvorena arhitektura SLM-a omogućuje korištenje više tipova naprednih radara s različitim radnim frekvencijskim pojasevima, kao što su Giraffe ili GM200. Najčešći je izbor TRML-4D tvrtke Hensoldt. Taj radar AESA tipa radi unutar frekvencijskog pojasa G (4 - 6 GHz), na temelju tehnologije s galijevim nitridom. Ima sposobnost istodobnog praćenja 1500 ciljeva, domet mu je 250 km, a otkriva ciljeve veličine lovačkih aviona na 120 km ili hipersoničnih projektila na 60 km. Na temelju procjene podataka javnih nabava, cijena opremanja paljbene postrojbe SLM-om je između 150 i 200 milijuna eura, a pojedinačnog projektila između 400 i 500 tisuća eura.

ZAŠTITNIK BITNICE

Danas napredni zemaljski PZO sustavi i sami postaju cilj koji je potrebno braniti od različitih ugroza, bez obzira na

Foto: Air Force Command of UK Armed Forces / Wikimedia Commons

GUIDED MISSILES

Projektil IRIS-T u izvornoj inačici zrak-zrak

udaljenost od crte sukoba. Sa svojim mogućnostima te elementima prepunim naprednih i skupih elektroničkih sustava i podsustava, IRIS-T SLM svakom je protivniku primamljiv cilj za onesposobljavanje. Ugroza ponajprije prijeti od različitih vrsta malih besposadnih letjelica ili projektila koji se lansiraju sa zrakoplova, za čiju neutralizaciju ili uništavanje IRIS-ovi projektili nisu pogodni. Zato je proizvođač osmislio dodatne sustave za obranu paljbenih postrojbi IRIS-T SLM-a. Rezultat je SkyWolf, klasificiran kao snažni elektromagnetski HPEM (High-Power Electromagnetic) sustav za borbu protiv malih besposadnih letjelica.

Sustav je instaliran na kamionskom vozilu 4 x 4 ili 6 x 6. Glavni je dio snažni pulsirajući radiofrekvencijski odašiljač efektora koji izgleda poput divovske košare. Potencijalni ciljevi mogu se otkrivati preko radara, dnevnih ili infracrvenih kamera, pasivnih radiofrekvencijskih ili drugih senzora prema izboru korisnika. Ciljevi se nakon otkrivanja neutraliziraju s pomoću jakog elektromagnetskog polja koje ometa elektroničke sustave za upravljanje letjelicom. Najbolja obrana postiže se kad je s tim poljem povezan elektronski ometač sposoban za baražno ometanje letjelica u više pojaseva, uključujući one u tzv. ISM (Industrial, Scientific and Medical) radijskom spektru. Moguće je i dodavanje posebnog ometača sustava globalne satelitske navigacije (GNSS). SkyWolf dio je sveobuhvatnog Diehllova sustava Guardion, koji detektira potencijalno opasne letjelice na udaljenostima do 5000 metara i uključuje izbor različitih mjera za njihovu neutralizaciju.

BUDUĆNOST I INOVACIJE

Unatoč razvoju novih i poboljšanih inačica te načina primjene, prva izvedenica projektila IRIS-T još je aktualna. Tvrtka Diehl Defence i BAAINBw postigli su u prosincu 2024. dogovor o daljnjem razvoju i serijskoj proizvodnji njezine napredne inačice. Osim Njemačke, tom se programu pridružila i Švedska, Španjolska i Italija. Novi projektil IRIS-T Block II dobit će nove sposobnosti, uključujući one namijenjene osnovnim misijama zračne borbe. Poboljšanja će uključivati novo tražilo, napredniju elektroniku i dodavanje sustava podatkovne veze. Diehl Defence priopćio je da je poduzeo više projekata i investicija vrijednih oko milijardu i pol eura, a rezultat su velikog porasta potražnje za njegovim proizvodima. Trend je započeo 2022., a poklapa se s eskalacijom ratova u Ukrajini i na Bliskom istoku. Tako je početkom 2026. otvoreno novo središte za integraciju vođenih projektila, koje će biti zaduženo za različite inačice serije IRIS-T. Nalazi se kod Nonnweilera u saveznoj državi Saarlandu i ima 3400 četvornih metara proizvodnog pogona. Priča o projektilima IRIS-T može biti dodatno proširena preko

KORISNICI INAČICE ZRAK-ZRAK

Naručitelji inicijalnih inačica projektila IRIS-T za zračnu borbu su Njemačka (1250 komada), Grčka (350), Italija (444), Španjolska (700), Švedska (450), Norveška (150), Saudijska Arabija (1400 plus dodatnih 150 tijekom 2024. godine), Tajland (220), Južna Afrika (25), Austrija (25) i Brazil (više od 10). Za IRIS-T kao standardno oružje zrak-zrak odlučili su se korisnici višenamjenskog borbenog aviona Eurofighter Typhoon – čak pet od njih sedam. Četiri zemlje rabe ih na avionima Saab Gripen.

programa HYDEF (Hypersonic Defence). Pokrenut je krajem 2023., a javno predstavljen sredinom 2024. na sajmu ILA, kao i na ovogodišnjem sajmu Eurosatoryju. U pitanju je sustav čiji će dvostupanjski projektili imati sposobnost presretanja hipersoničnih prijetnji na dometima od 100 kilometara i visinama od 50 000 metara. Uz Diehl Defence, u projektu sudjeluje i njemačka tvrtka Hensoldt, a sve pod kapom europske Organizacije za združeni razvoj naoružanja (OCCAR).

PRECIZNOST U UKRAJINI

U sad već dvadesetak godina serijske proizvodnje projektila i sustava IRIS-T, primarni korisnik je, naravno, Bundeswehr. I to neovisno o tomu je li riječ o izvedenicama projektila ili o novim GBAD inačicama povećanog dometa. Njemačkoj je dosad isporučeno 1250 projektila u inačici zrak-zrak. Na temelju plana iz 2023. naručeno je još 1280 projektila, koji bi trebali biti isporučeni do 2030. Zanimljivo je da je Njemačka još 2001. objavila planove prema kojima je trebalo ukupno biti nabavljeno 2560 projektila IRIS-T. Danas je operativna jedna postrojba sa sustavom IRIS-T SLM: Raketna grupa protuzračne obrane 61 (Flugabwehrraketengruppe 61). Taj je status stekla u veljači 2026., a raspoređena je kod Tondorfa na obali Baltičkog mora. Naručeni su sustavi za još pet paljbenih jedinica, uz mogućnost još dviju. Egipat je veliki korisnik svih sadašnjih i budućih inačica sustava IRIS-T. Sedam paljbenih jedinica naručeno je još 2018., a za njih je nabavljeno oko 400 projektila SLM tipa. Egipat se odlučio za zapovjedne sustave Fortion IBMS, višenamjenske radare TRML-4D, a mobilnost osiguravaju teretna vozila MAN serije X2. Postoji i mogućnost isporuke do deset bitnica najnovije inačice SLX.

Ukrajina je postala korisnik inačice SLM u listopadu 2022. Riječ je o četirima paljbenim jedinicama, a još nekoliko došlo je do kraja te godine. Neki izvori navode da je zbog hitnih ukrajinskih operativnih potreba ispušten dio sustava koji su prvotno bili namijenjeni Egiptu. IRIS-T SLM imao je u Ukrajini i najveću borbenu uporabu. Do sredine 2024. zabilježeno je oko 240 lansiranja i to s 90-postotnom uspješnosti pogađanja ciljeva. Ukrajina je korisnik i više primjeraka lansirnih sustava inačice IRIS-T SLS. Prema fotografijama objavljenim u svibnju ove godine, lanseri su instalirani na kamione Iveco Eurocargo pogona 4 x 4. Slovenija nabavlja sustav IRIS-T SLM u okviru ESSI-ja (European Sky Shield Initiative). Prva paljbena jedinica naručena je u siječnju 2024., a još dvije u kolovozu 2025. Među manjim članicama NATO-a koje su ih naručile je i Estonija te Latvija, koje će također imati po tri paljbene jedinice. Prva je isporučena Estoniji krajem lipnja ove godine.

PODLISTAK

POVIJEST SNAJPERA (XVI. DIO)

Među streljačkim oružjem XX. stoljeća malo je sustava koji nisu samo korak u razvoju već potpuna promjena obrasca u inženjerskom pristupu preciznosti. Snajperska puška Accuracy International PM, poznatija pod britanskom vojnom oznakom L96A1, upravo je takva prekretnica, koja je zauvijek promijenila doktrinu vojnog snajperizma

BRITANSKA SNAJPE

Do pojave L96A1 sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća vojne snajperske puške bile su uglavnom izmijenjene inačice uobičajenih pješačkih pušaka ili lovačkih karabina prilagođenih vojnim potrebama. Filozofija je bila jednostavna i nalažala je ručno usadivanje cijevi i mehanizma u drveni kundak, nadajući se da na drvo neće utjecati uvjeti bojišta.

Primjer takve zastarjele doktrine tadašnje je naoružanje Britanske vojske, koja se desetljećima oslanjala na model L42A1, prenamijenjenu inačicu legendarne puške Lee-Enfield No. 4 u kalibru 7,62 x 51 mm NATO. Iako ubojita u rukama vrsnog strijelca, puška L42A1 imala je problema s drvenim dijelovima,

TEKST
Ivan Galović

poput upijanja vlage i osjetljivosti na promjene temperature, što je rezultiralo nepredvidivim pomicanjem točke pogotka. Falklandski rat 1982. godine poslužio je kao surovi pokretač promjena. U hladnim, vlažnim i vjetrovitim uvjetima južnog Atlantika britanski snajperisti suočili su se s ograničenjima svoje opreme. Drveni kundaci bubrili su od vlage, mijenjajući pritisak na cijev, što je u situacijama u kojima prvi hitac znači razliku između uklanjanja prijetnje i otkrivanja vlastitog položaja bilo neprihvatljivo. Vojska je hitno trebala oružje koje nije osjetljivi jedinstveni ručni rad puškara, već izdržljiv industrijski proizvod sposoban zadržati vrhunsku preciznost bez obzira na terenske uvjete.

UTJECAJ MALCOLMA COOPERA I OBLIKOVANJE PUŠKE

Kao odgovor na te zahtjeve pojavila se mala tvrtka Accuracy International, predvođena idejnim začetnikom i olimpijskim pobjednikom u streljaštvu Malcolmom Cooperom. Početkom

Pripadnik američkih zračnih snaga cilja snajperskom puškom L96A1 prema meti. Fotografirano u zrakoplovnoj bazi Hurlburt Field na Floridi tijekom natjecanja za titulu pripadnika godine

RSKA PUŠKA L96A1

Foto: Airman Samantha Rossi / U.S. Air Force

osamdesetih godina Cooper je uočio priliku kad je Britanska vojska tražila zamjenu za L42A1, znajući da su principi koji donose zlato na Olimpijskim igrama općenito primjenjivi. Prvi primjerci, poznati pod nazivom PM (*Precision Marksman*), bili su nesvakidašnji. Izgledali su industrijski proizvedeni, s velikim i nepomičnim kundakom i otvorom za palac izrađenim od zelene plastike. Cooperovo iskustvo u sportskom streljaštvu izravno je potaknulo takvu prilagođenost tjelesnoj građi strijelca. Prepoznatljiv otvor za palac i potpuno okomit pištoljski držak osigurali su strijelcu prirodniji položaj šake i opušteniji zglobovi kako bi se spriječile kontrakcije mišića koje često izazivaju pomicanje oružja pri okidanju.

Tako je puška L96A1, zbog karakteristične maslinaste boje i iznimne učinkovitosti, nazvana Zeleni stroj (*The Green Meanie*). Kad je prvi put predstavljena vojnom povjerenstvu, odgovori prisutnih bili su mješavina sumnjičavosti i podsmijeha. Pristaše tradicije u vojsci bile su naviknute na drvo i čelik, smatrajući plastiku i aluminij materijalima za igračke. Ipak, Cooperov

ugled i radne značajke razvojnog primjerka osigurali su mjesto na testiranjima, na kojima će se puška suočiti s dokazanim konkurentima.

VELIKI NATJEČAJ

Natječaj za novu snajpersku pušku Britanske vojske sredinom osamdesetih godina bio je jedan od najzahtjevnijih u povijesti. Sudjelovali su ugledni svjetski proizvođači, poput Parker-Halea s modelom M85, Hecklera & Kocha s PSG1, SIG Sauera i Remingtona. Glavna bitka vodila se između domaćih natjecatelja Parker-Halea i Accuracy Internationala. Parker-Hale M85 bio je siguran izbor: klasično ustrojena puška vrhunske izrade s kundakom od stakloplastike, sve proizvedeno u skladu s provjerenim metodama. Mnogi su je visoki časnici preferirali zbog klasičnog izgleda. Međutim, testiranja su otkrila surovu istinu tijekom ispitivanja pouzdanosti, koja su uključivala izlaganje oružja pijesku, blatu i ekstremnim temperaturama. Model PM pokazao se boljim, posebno što se tiče vjerojatnosti pogotka

PODLISTAK

prvim hicem. Zahvaljujući preklopnoj nosivoj konstrukciji bio je otporan na promjenjive čimbenike koji su mučili ostale natjecatelje. Ergonomski oblik PM-a omogućavao je strijelcima da bez umaranja dulje ostanu u položaju za gađanje, a okomiti hvat pištoljskog drška pružao je prirodniji položaj šake. Unatoč snažnom protivljenju tradicionalista, rezultati na metama bili su razlog da 1985. godine tvrtka Accuracy International bude proglašena pobjednikom. Puška je uvedena u uporabu pod oznakom L96A1.

PREKRETNICA ALUMINIJSKOG KUĆIŠTA I IZVEDBA ORUŽJA

Ono što pušku L96A1 čini jedinstvenom i izdvaja od konkurencije jest konstrukcijsko rješenje temeljeno na aluminijskom kućištu. Za razliku od tradicionalnih pušaka, na kojima je čelično kućište vijcima pričvršćeno za drveni ili polimerni kundak, na modelu L96A1 nosivu strukturu čini aluminijska šasija u obliku šipke koja se proteže cijelom duljinom oružja. Čelični mehanizam zatvarača trajno je vezan epoksidnim smolama i vijcima pričvršćen za to aluminijsko kućište, stvarajući iznimno krutu i stabilnu cjelinu. Takva konstrukcija osigurava otpornost na vremenske uvjete jer aluminij ne reagira na vlagu kao drvo, čime točka pogotka (*nula*) ostaje stabilna bez obzira na to gađa li se u arktičkim ili pustinjskim uvjetima. Vanjske polimerne obloge u maslinastoj boji nemaju strukturnu ulogu, već služe isključivo za prilagodbu građi strijelca i zaštitu metalnih dijelova, a sastoje se od dva dijela koja se spajaju oko kućišta.

Kad je riječ o radu oružja, ključni element mehanizma čini zatvarač izrađen od jednog komada čelika, dizajniran s tri bra-

Foto: Staff Sgt. Taylor Crul

TAKTIČKO-TEHNIČKE ZNAČAJKE L96A1

Vrsta oružja	repetirna snajperska puška
Zemlja podrijetla	Ujedinjena Kraljevina
Glavni proizvođač	Accuracy International, Portsmouth
Godina uvođenja	1985.
Kalibar	7,62 x 51 mm NATO (.308 Winchester)
Princip rada	ručno prepunjavanje, okretno-čepni zatvarač, kut otvaranja 60°
Konstrukcija	aluminijsko nosivo kućište s polimernim oblogama
Ukupna duljina (mm)	1180
Duljina cijevi (mm)	655 (nehrđajući čelik, slobodno plutajuća)
Broj žljebova	4, desni smjer uvijanja
Korak uvijanja	1 : 12"
Masa praznog oružja (kg)	6,5 (uključujući optički ciljnik i nožice)
Kapacitet spremnika (metaka)	10 (odvojivi dvoredni kutijasti spremnik)
Početna brzina zrna (m/s)	850 (standardno NATO-ovo zrno)
Učinkoviti domet (m)	više od 800 (točkasti ciljevi), 1100 (uznemirujuća vatra)
Optički ciljnik	Schmidt & Bender 6 x 42 (vojna oznaka L13A1)
Sustav montaže	integrirani nosači na kućištu i pomoćni mehanički ciljnici
Preciznost	manje od 0,5 MOA (uz uporabu visokopreciznog streljiva)
Brzina paljbe	ovisno o vještini strijelca (ručno prepunjavanje)
Dodatna oprema	sklopivo postolje (nožice), remen, transportni sanduk

davice za bravljenje i kutom otvaranja od 60 stupnjeva. Manji kut otvaranja u odnosu na klasične sustave Mauser (90 stupnjeva) omogućuje brže repetiranje i ostavlja više prostora između ručice zatvarača i optičkog ciljnika, sprečavajući ozljede šake tijekom brzog djelovanja. Tijelo zatvarača ima uzdužne kanale za skupljanje prljavštine, pijeska ili leda, čime je omogućen pouzdan rad unatoč zaprljanju, što je značilo ključnu prednost u pustinjskim operacijama. Cijev je izrađena od nehrđajućeg čelika. Duga je 655 mm i u potpunosti slobodno plutajuća, što znači da ne dodiruje niti jedan dio polimernih obloga i kućišta osim mjesta spoja s kućištem. To omogućuje cijevi slobodno vibriranje prilikom opaljenja, osiguravajući ujednačeno titranje i vrhunsku preciznost. Sustav okidanja dvostupanjski je i podesiv.

SUSTAV PUNJENJA, KALIBAR I OPTIČKI CILJNICI

Model L96A1 koristi standardni NATO-ov kalibar 7,62 x 51 mm (.308 Winchester), prilagođen za visokoprecizno streljivo poput zrna od 168 ili 175 graina. Kako bi se u potpunosti iskoristile mogućnosti slobodno plutajuće

Pripadnik specijalnih snaga RZ-a Perua cilja snajperskom puškom L96A1 iz helikoptera Bell 412 tijekom obuke u sklopu vježbe Resolute Sentinel 2024 u zrakoplovnoj bazi Punta Lobos

cijevi i krutog aluminijskog nosivog sklopa, vojska je koristila vrhunsko tvorničko streljivo. Pritom se posebno istaknuo britanski metak Radway Green (Green Spot), koji je osigurao maksimalnu učinkovitost oružnog sustava na terenu. Sustav punjenja riješen je s pomoću odvojivog kutijastog spremnika kapaciteta deset metaka. To je bila znatna taktička prednost u odnosu na konkurente poput američkog M24 ili M40, koji su koristili ugrađene spremnike od pet metaka. Dvostruki kapacitet i mogućnost brze zamjene spremnika omogućili su britanskim snajperistima veću vatrenu moć i brže djelovanje u situacijama koje zahtijevaju djelovanje po više ciljeva. Punu učinkovitost puška je postigla integracijom vrhunskih ciljničkih sustava. Britanska vojska isprva ju je opremila optičkim ciljnikom Schmidt & Bender 6 x 42, koji je dobio vojnu oznaku L13A1. Iako šesterostruko fiksno povećanje danas može zvučati skromno, taj je optički ciljnik bio vrhunac tehnike, poznat po iznimnoj propusnosti svjetlosti i izdržljivosti. Novije inačice i modernizacije donijele su optičke ciljnike s promjenjivim povećanjem, poput modela PM II 3-12x50, proširujući učinkoviti domet i mogućnosti motrenja. U slučaju oštećenja glavnog optičkog ciljnika, puška je opremljena i pomoćnim mehaničkim ciljnicima.

EVOLUCIJA ORUŽJA ARCTIC WARFARE I POVIJEST UPORABE

Uspjeh modela L96A1 doveo je do razvoja cijele palete oružja poznate kao Arctic Warfare. Iako se naziv L96 često koristi općenito, on se odnosi isključivo na izvornu vojnu inačicu PM. Poboljšana inačica AW (*Arctic Warfare*), razvijena u prvom redu za švedsku vojsku kao PSG 90, donijela je poboljšanja

za rad na iznimno niskim temperaturama, uključujući veći štitnik okidača za rukavice i poboljšan zatvarač. Postoje i druge inačice, poput AWP (*Arctic Warfare Police*), namijenjene policijskim snagama, s crnim kundakom i kraćom cijevi; te AWS (*Arctic Warfare Suppressed*) s ugrađenim prigušivačem za prikriveno djelovanje. Najmoćnija inačica, AWM (*Arctic Warfare Magnum*), prilagođena je za jače kalibre kao što je .338 Lapua Magnum, a u Britanskoj vojsci nosi oznaku L115A3. Puška L96A1 od ulaska u operativnu uporabu neizostavan je dio britanske vojne moći. Vatreno krštenje imala je u Zaljevskom ratu 1991. godine (operacija *Granby*). Kanali na zatvaraču pokazali su se ključnim za rad u pustinjskim uvjetima. Međutim, za naše prostore posebno je zanimljiva njezina uloga tijekom rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini devedesetih godina. Britanske snage u sastavu UNPROFOR-a koristile su L96A1 za zaštitu konvoja i mirovnih snaga. Tijekom borbi u Sarajevu i srednjoj Bosni britanski su snajperisti tim sustavom često djelovali kao protumjera snajperistima zaraćenih strana (protusnajpersko djelovanje), iznimno precizno uklanjajući prijetnje civilima i osoblju UN-a.

SIMBOL APSOLUTNE POUZDANOSTI

Učinkovitost oružnog sustava tvrtke Accuracy International najbolje dokazuju podaci s terena. Iako je L96A1 osnovni model u kalibru 7,62 mm, njezina izvedenica L115A3 u kalibru .338 Lapua Magnum zaslužna je za impresivne rezultate, i to vezano uz temeljno oblikovanje kućišta. Jedan od najpoznatijih britanskih snajperista desetenik Craig Harrison postigao je u studenom 2009. u Afganistanu dvostruki pogodak na udaljenosti od nevjerojatnih 2475 metara. Koristeći L115A3 pogodio je dvojicu talibana naoružanih strojnicama, dokazujući stabilnost oružja na ekstremnim udaljenostima. U vojnoj literaturi ističe se ime narednika Dana Millsa, zapovjednika snajperskog voda Kraljevske pukovnije princeza od Walesa. Mills u svojoj knjizi *Sniper One* opisuje obranu baze CIMIC House u iračkom gradu Al Amarah 2004. godine. Tijekom višemjesečne opsade, njegov vod naoružan puškama Accuracy International (L96 i L115) ispalio je tisuće preciznih hitaca, odbijajući snage Mahdijeve vojske. Iako točan broj pojedinačnih pogodaka nije javno objavljen kao zasebno postignuće, intenzitet borbe i učinkovitost kojom su snajperisti dominirali bojištem učinili su Millsa i njegov tim legendama suvremenog ratovanja, a pušku simbolom apsolutne pouzdanosti.

Accuracy International L96A1 nije samo oružje. Primjer je inženjerske vještine te dokaz da se vrhunska preciznost može serijski proizvoditi. Uvođenjem aluminijskog kućišta Malcolm Cooper i njegov tim riješili su stoljetni problem međudjelovanja oružja i okoliša. Od blatnih rovova Bosne do pustinja Iraka i planina Afganistana dokazao je da je prvi hitac najvažniji. Utjecaj te puške na svjetsku industriju preciznog naoružanja nemjerljiv je. Gotovo svaka suvremena snajperska puška koristi neku od inačica aluminijskog kućišta koju su kao predvodnici uveli britanski konstruktori prije četiri desetljeća. Osim iznimne važnosti u vojnom kontekstu, prepoznatljiv dizajn osigurao je sustavu i važno mjesto unutar popularne kulture. Prisutan je u brojnim videoigrama, od kojih se posebno ističe *Counter-Strike*, i to pod poznatom pokratom AWP.

Dok su obalni gradovi u Hrvatskoj obično izgrađeni oko jedne povijesne jezgre, grad Kaštela po mnogočemu je jedinstven. Proteže se duž 17 kilometara duge obale istoimenog zaljeva, između Splita i Trogira, gradova na UNESCO-ovu Popisu svjetske baštine. Administrativno ga čini sedam naselja: Kaštel Sućurac, Gomilica, Kambelovac, Lukšić, Stari, Novi i Štafilić

TEKST
Ivan Šurbek

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

DVORAC VITTURI

KAMENA POZORNICA LEGENDE O MILJENKU I DOBRILI

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

No, iza te administrativne podjele i blizine Zračne luke "Sveti Jeronim", u koju slijeću turisti iz cijelog svijeta, Kaštela kriju jednu emotivnu i tragičnu priču iz hrvatske povijesti. U samom srcu te obale, u Kaštel Lukšiću, smjestio se dvorac Vitturi – kameni svjedok zabranjene ljubavi Miljenka i Dobrile, kaštelanskih Romea i Julije. Kaštela su poznata po bogatoj baštini i spomenicima, no niti jedno zdanje ne budi toliko sjetne romantike kao taj dvorac. Iako je građen s primarnom svrhom obrane, njegova najvrednija ostavština danas nije vojna, već upravo priča o dvoje mladih čija je sudbina zapečaćena unutar zidina.

**POVIJEST I GRADNJA:
UTVRDA KOJA JE POSTALA
DOM OBITELJI VITTURI**

Prolazeći kroz Kaštel Lukšić nemoguće je ne uočiti monumentalno zdanje koje kao da izranja iz samog mora. Riječ je o dvorcu Vitturi, utvrđenom renesansnom ljetnikovcu. Krajem XV. stoljeća, točnije 1487., trogriški knez dodijelio je plemićkoj obitelji Vitturi (braći Nikoli i Jerolimu) dopuštenje da na svojem posjedu u Kaštelanskom polju izgrade utvrdnu. Razlog je bio prije svega obrambeni – osmanlijski napadi bili su stalna prijetnja, a stanovništvo je trebalo sigurno utočište. Dvorac je izgrađen na hridi u moru, a s kopnom je prvotno bio povezan pokretnim mostom.

Dvorac Vitturi neraskidivo je vezan uz priču o Miljenku i Dobrili – priču čiji su zapleti i tragičan kraj postali simbol kaštelanskog kraja

**KLJUČNE ARHITEKTONSKE
ZNAČAJKE:**

- **unutarnje dvorište:** renesansno dvorište s arkadama i galerijama na katovima – prostor u kojem je, prema legendi, Dobrila provodila dane
- **morski ulaz:** specifična vrata na južnoj fasadi koja su omogućavala pristup dvorcu izravno s brodova, što je bilo ključno za opskrbu tijekom opsada
- **barokne preinake:** tijekom XVII. i XVIII. stoljeća dvorac gubi primarnu obrambenu funkciju te se preuređuje u udobniji objekt: barokni ljetnikovac s ukrašenim prozorima i balkonima.

S vremenom se oko dvorca razvilo i naselje, koje je također bilo opasano zidinama zbog dodatne sigurnosti. Upravo u tom sigurnom ozračju rodit će se Dobrila Vitturi.

**ARHITEKTURA:
SPOJ UTVRDE I RASKOŠNOG LJETNIKOVCA**

Ono što dvorac Vitturi čini posebnim jest njegova dvostruka narav. S vanjske, morske strane, on je čvrsta i neosvojiva tvrđava s masivnim zidovima i obrambenim kulama koje svjedoče o vremenima straha od osmanlijskih napada.

S unutarnje je strane, pak, sasvim druga priča – elegantno renesansno dvorište s arkadama, koje otkriva profinjen i gospodski životni stil kaštelanskih vlastelina. Upravo taj nevjerojatan spoj grube vojne snage izvana i nježne umjetničke estetike iznutra stvara dramatičnu kulisu za

Foto: Ivan Šuta

Nevjerojatan spoj vojne snage i umjetničke estetike daje dvorcu jedinstvenu atmosferu, koja i danas posjetitelje ostavlja bez daha

Foto: Tonko Bartulović

intimne obiteljske drame koje su se ondje odvijale.

LEGENDA O MILJENKU I DOBRILI

Dvorac Vitturi neraskidivo je vezan uz priču o Miljenku i Dobrili. Dobrila Vitturi i Miljenko Rušinić bili su mladi ljubavnici, članovi zavađenih plemićkih obitelji.

Prema legendi iz XVII. stoljeća, unatoč zabranama, spletkama, prisilnom boravku u samostanu, progonstvu, njihova je ljubav preživjela sve prepreke, da bi na kraju završila tragično – Miljenkovim ubojstvom odmah nakon vjenčanja i Dobrilinom smrću od tuge.

Službeni glazbeni spot Klape "Sveti Juraj" Hrvatske ratne mornarice za pjesmu *Ruža crvena* inspiriran je legendarnom kaštelskom pričom o Miljenku i Dobrili. Sniman je na autentičnim lokacijama, a pjesma je postala jedan od najvećih hitova mornaričke klape.

Kaštela su službeno jedan grad, ali ga administrativno i povijesno čini sedam prepoznatljivih naselja

Nakon temeljite obnove krajem XX. stoljeća, dvorac Vitturi doživio je novu mladost. Umjesto vojnika i strogih plemića, danas ugošćuje kulturu i umjetnost

Predaja nam donosi detaljniju i potresnu sliku tog sukoba: obitelji Vitturi i Rušinić dijelio je dubok politički i staleški jaz. Obje su bile iznimno utjecajne, a njihova netrpeljivost redovito je punila sudske i gradske ljetopise. Kad se usred tog neprijateljstva rodila ljubav između Miljenka i Dobrile, roditelji su poduzeli radikalne mjere kako bi ih razdvojili. Dobrila je poslana u Samostan sv. Nikole u Trogiru (smješten tik uz kulu Kamerlengo), dok je Miljenko prognan u Veneciju.

No, prepreke ih nisu zaustavile – Dobrila bježi iz samostana kako bi bila s Miljenkom. Nakon dugih patnji, činilo se da ljubav ipak pobjeđuje kad su obitelji prividno popustile i dopustile vjenčanje. Međutim, odmah nakon ceremonije Dobrilin otac knez Radoslav Vitturi, zaslijepljen mržnjom i željom za osvetom, izvukao je kuburu i ubio zeta. Dobrila je od tuge ubrzo izgubila razum i preminula, a njezina posljednja želja bila je da je pokopaju kraj voljenog Miljenka. Vječno počivalište našli su u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Kaštel Lukšiću, gdje na zajedničkoj grobnoj ploči stoji natpis Pokoj ljubovnikom.

DVORAC VITTURI DANAS: KULTURNO SRCE KAŠTELA

Nakon temeljite obnove krajem XX. stoljeća, dvorac Vitturi doživio je novu mladost. Umjesto vojnika i strogih plemića, od kojih su prvi branili posjede, a drugi se protivili ljubavi, danas ugošćuje kulturu, umjetnost i brojne posjetitelje koje privlači upravo ta sjetna i romantična povijest. Grad Kaštela pak, osim dvorca Vitturi, krije i brojne druge znamenitosti, poput utvrde Kaštilac, kojoj ćemo u nekom od idućih brojeva posvetiti više pažnje.

RAZGOVOR

ZVONKO KOVAČEVIĆ

PREDSJEDNIK AEROKLUBA SINJ

RAZGOVARAO Ivan Šurbek

FOTO arhiva Aerokluba Sinj

PRIZNANJE ZA HRABROST I TRADICIJU

Među ovogodišnjim dobitnicima priznanja za poseban doprinos u obrani domovine, koje dodjeljuju Ministarstvo hrvatskih branitelja i Hrvatski olimpijski odbor, uz 11 zaslužnih pojedinaca su i četiri kluba. Jedan je od njih Aeroklub Sinj. Osnovan je 1947. godine, a članstvo uglavnom čine padobranici i jedriličari. Glavne su aktivnosti padobranstvo, zrakoplovno jedriličarstvo i zrakoplovno modelarstvo te poslovi operatora sinjskog aerodroma. Njegov predsjednik, naš sugovornik Zvonko Kovačević, rekao nam je koja je bila uloga Aerokluba u Domovinskom ratu, kako je izgledalo ratno vrijeme, koje su današnje zadaće, koliko ima članova te kakav je odaziv mladih

Povod razgovoru iznimno je važan dio vaše povijesti. Dokumenti dokazuju da su se članovi Aerokluba Sinj, zajedno s kolegama iz Splita, organizirano i dragovoljno uključili u obranu domovine već 1991. godine. Kako su izgledali ti počeci i kako je došlo do ustrojavanja Samostalnog zrakoplovnog voda 4. brigade ZNG-a?

Sami počeci vezano uz Domovinski rat sežu u 1990., nakon velikosrpskih barikada. Grupa članova sastala se 17. listopada te godine i zaključila da je potrebno izvršiti pripremu za formiranje zrakoplovne grupe i njezino stavljanje na raspolaganje za obranu RH. U početku je prioritet bio sačuvati letjelice i opremu na sinjskom

aerodromu da ne padnu u ruke JNA. Početkom '91. počelo se uključivati sve više članova aeroklubova Sinj i Split u sastav zrakoplovne grupe. Potonja je ustrojavanjem 4. brigade ZNG-a ušla u njezin sastav pod nazivom Hrvatske zračne snage, a nedugo potom dobila je formacijski naziv Samostalni zrakoplovni vod 4. brigade ZNG, pod kojim je djelovala sve do svojeg gašenja 7. veljače 1992., kad piloti ulaze u sastav Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, a padobranici ostaju u 4. brigadi u sastavu njezina Diverzantskog voda.

Vod je činilo 18 pripadnika, raspoređenih u Pilotsko i Padobransko-diverzantsko odjeljenje.

Aeroklub Sinj osnovan je 1947., a njegovo članstvo uglavnom čine padobranc i jedriličari. Glavne su aktivnosti padobranstvo, zrakoplovno jedriličarstvo i zrakoplovno modelarstvo te poslovi operatora sinjskog aerodroma

RAZGOVOR

Možete li nam reći nešto više o svojem ratnom putu – na kojim ste sve bojištima djelovali i kakve ste zadaće izvršavali?

Važno je navesti da je Padobransko-diverzantsko odjeljenje imalo 12 pripadnika. Svi su oni svojedobno prošli jednu od najzahtjevnijih vojnih obuka kao pripadnici 63. padobranske brigade iz Niša. Piloti su bili u dobroj letačkoj trenaži jer su vršili letove protupožarnog izviđanja i letove za potrebe aeroklubova. S obzirom na navedeno, može se zaključiti da je postrojba bila vrlo dobro obučena i sposobna za buduće zadaće. Pilotsko odjeljenje vršilo je zadaće izviđanja i snimanja neprijateljskih uporišta i pokreta postrojbi diljem Dalmacije te nekoliko bojnih djelovanja na ciljeve na zemlji (lanserima Osa 90 mm i tzv. bojler-bombama). Padobransko-diverzantsko odjeljenje osim zadaće osiguranja letjelišta i letjelica borbeno je djelovalo na područjima: Vrljika – Kijevo, Ston – Neum, Drniš, vojarne u Sinju, Zelena tabla – Male Bare u Pločama. Vrijedi navesti i oduzimanje streljiva i opreme iz vojarne "Vela

Zrakoplovna grupa je, ustrojavanjem 4. brigade ZNG-a, ušla u njezin sastav pod nazivom Hrvatske zračne snage, a nedugo potom dobila je formacijski naziv Samostalni zrakoplovni vod 4. brigade ZNG, pod kojim je djelovala sve do svojeg gašenja 7. veljače 1992., kad piloti ulaze u sastav Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, a padobrancima ostaju u 4. brigadi u sastavu njezina Diverzantskog voda

straža" na otoku Šolti te operaciju Zbrojovka u Luci Ploče. Sve su zadaće uspješno izvršene. Tijekom njih ranjena su dva pripadnika postrojbe, i to jedan teško, a drugi lakše. Osim navedenog, treba znati da je dio članova klupske modelarske sekcije bio uključen u ustrojavanje prvih postrojbi besposadnih letjelica i da je djelovao tijekom cijelog Domovinskog rata na svim bojištima kao potpora obavještajnom sektoru OSRH i našim postrojbama u pripremi i provedbi borbenih djelovanja.

Letjeti i djelovati u tim prvim danima rata značilo je raditi u izrazito rizičnim uvjetima, često s

Pilotsko odjeljenje vršilo je zadaće izviđanja i snimanja neprijateljskih uporišta i pokreta postrojbi diljem Dalmacije te nekoliko bojnih djelovanja na ciljeve na zemlji... Vrijedi navesti i da je dio članova klupske modelarske sekcije bio uključen u ustrojavanje prvih postrojbi besposadnih letjelica i da je djelovao tijekom cijelog Domovinskog rata na svim bojištima kao potpora obavještajnom sektoru OSRH i našim postrojbama u pripremi i provedbi borbenih djelovanja

civilnom opremom protiv tehnički nadmoćnijeg neprijatelja. Nažalost, podnijeli ste i najveću žrtvu. Kakva sjećanja nosite iz tog vremena i koliko je hrabrosti trebalo za te ratne zrakoplovne misije?

Bilo kakvo djelovanje u prvim danima rata bilo je iznimno opasno i rizično, a posebno letenje i djelovanje na područjima koja su bila premrežena neprijateljskim obavještajnim strukturama. Dojam je bio da svaki naš pokret, svaka naša priprema za let i, naravno, samo letenje ili kretanje u akciju, gotovo u stvarnom vremenu stižu kao informacija u neprijateljske štabove. Ipak, s obzirom na tromost tog njihova tadašnjeg sustava, prihvaćali smo rizik i uspješno izvršavali sve zadaće. Osim navedenog, treba istaknuti da je postrojba

doživjela golem gubitak 26. siječnja 1992., kad se kod Sinja srušio avion AN-2. Poginula su petorica pripadnika, a jedan je preživio tu katastrofu te nakon liječenja nastavio svoj put u sastavu 4. brigade do kraja rata.

Vaša postrojba bila je, pružanjem tehničke i obučne potpore, temelj za kasniji razvoj vojnog zrakoplovstva u Dalmaciji. Koliko je, prema vašem mišljenju, taj prijenos znanja iz civilnog zrakoplovstva u obrambeni sustav bio ključan u tim najranjivijim trenucima za Hrvatsku?

S obzirom na to da smo u obrambeni sustav ušli na samom početku, može se reći da su naša znanja, vještine i raspoloživa tehnika u tom trenutku bili vrlo važni, posebno sa psihološkog stanovišta. Nakon ustrojavanja HRZ-a i preuzimanja baza bivšeg RV-a i PVO-a stekli su se personalni i tehnički uvjeti koji su obrambeni sustav u vidu ratnog zrakoplovstva doveli na vrlo dobru razinu u odnosu na neprijatelja. Štoviše, stvoreni su uvjeti za uspješna napadna borbeno djelovanja.

PRIZNANJE MINISTARSTVA HRVATSKIH BRANITELJA I HRVATSKOG OLIMPIJSKOG ODBORA

Kao krunu priznanja za vaš doprinos, Ministarstvo hrvatskih branitelja i Hrvatski olimpijski

RAZGOVOR

odbor dodijelili su Aeroklubu Sinj posebno priznanje za obranu Hrvatske u Domovinskom ratu. Što ono znači za Aeroklub, za njegove veterane, ali i za obitelji onih pripadnika koji više nisu s nama?

Dodijeljeno priznanje znači nam jako puno i na njega smo iznimno ponosni, kao i naši članovi – veterani Domovinskog rata. Ono nam na formalan način potvrđuje hrabrost, domoljublje i spremnost na najveću žrtvu za obranu RH. U spomen na te dane Aeroklub Sinj svake godine organizira Memorijal Samostalnog zrakoplovnog voda 4. brigade ZNG, uz dodatne programe (izložba fotografija, dokumentarni film, prelet grupe zrakoplova nad Cetinskom krajinom).

Kako danas izgleda struktura Aerokluba? Koliko imate aktivnih članova, pilota, padobranaca i drugog osoblja?

Aeroklub Sinj danas je posložen po svim segmentima: personalno, tehnički i financijski, te uspješno provodi sve svoje realno donesene programe. Ima četiri sekcije, a to su: motorna, padobranska, jedriličarska i modelarska. Klub ima 115 članova, a najbrojnija je padobranska sekcija s njih šezdesetak. Vrijedi istaknuti vrlo uspješno operatorstvo Aerokluba nad sinjskim aerodromom, koji je stoga u stalnoj namjenskoj funkciji za sve korisnike, uključujući HRZ te ostale sastavnice MORH-a.

Čime raspolazete kad su u pitanju avioni, je-drilice, oprema? Kakva je infrastruktura Aerokluba?

Trenutačno imamo dva aviona (Cessna 206 i Socata Rallye 180), četiri jedrilice (Bijave, L-13 Blanik, Pilatus B4 i LAK-12), a od opreme pet padobrana za spašavanje, osam školskih i 14 sportskih padobrana. Imamo i pretakalište aviogoriva, radiokomunikacijske uređaje i prijenosnu meteopostaju.

Osim sportskog i rekreacijskog letenja, zrakoplovci često imaju i društveno korisnu ulogu. Sudjeluju li članovi Aerokluba Sinj danas u akcijama poput motrenja, spašavanja, dojave požara ili nekim drugim kriznim situacijama?

Aeroklub Sinj u stalnom je sastavu Civilne zaštite grada Sinja pa tako djeluje po pozivu u skladu sa svojim mogućnostima. Aerodrom Sinj u mreži je protupožarnih aerodroma pa s tog stanovišta svake godine prema planu Hrvatske vatrogasne zajednice i HRZ-a sudjelujemo u pripremi protupožarne sezone vezano uz prihvat i punjenje vodom protupožarnih zrakoplova te transportnih helikoptera za prijevoz protupožarnih snaga.

Klub ima 115 članova, a najbrojnija je padobranska sekcija s njih šezdesetak. Vrijedi istaknuti vrlo uspješno operatorstvo Aerokluba nad sinjskim aerodromom, koji je stoga u stalnoj namjenskoj funkciji za sve korisnike, uključujući HRZ te ostale sastavnice MORH-a

Priznanje dodijeljeno našem Aeroklubu znači nam jako puno i na njega smo iznimno ponosni, kao i naši članovi – veterani Domovinskog rata. Ono nam na formalan način potvrđuje hrabrost, domoljublje i spremnost na najveću žrtvu za obranu RH

POGLED U BUDUĆNOST I PORUKA ZA KRAJ

Kakav je interes među mladima iz Sinja i Cetine krajine za zrakoplovstvo? Uspijevate li privući nove generacije koje će nastaviti tradiciju dugu nekoliko desetljeća?

Danas mladi iz šire okolice iskazuju interes za zrakoplovstvo kroz Aeroklub Sinj. Svake godine realiziraju se programi padobranske obuke i obuke zrakoplovnih jedriličara, koji zbog svoje složenosti i vremena kao resursa traju i više sezona. Nakon svega dio polaznika ostaje aktivan i nastavlja tradiciju zrakoplovstva Aerokluba Sinj.

Što biste, na kraju našeg razgovora, poručili mladima koji tek ulaze u svijet zrakoplovstva, ali i općenito svima onima koji radom u udrugama i klubovima poput vašeg žele pridonijeti zajednici i domovini?

Zrakoplovstvo je samo po sebi zanimljivo i atraktivno te kao takvo otvara niz mogućnosti profesionalnog i osobnog razvoja. Znanja i vještine stečeni kroz zrakoplovstvo sigurno će pozitivno pridonijeti široj društvenoj zajednici, a bude li trebalo, i obrani RH.

PJESME KOJE SU OBILJEŽILE DOMOVINSKI RAT

Povijest Domovinskog rata ne piše se samo strategijama i pobjedama već i pjesmama koje su u najtežim trenucima disale s narodom i braniteljima na prvoj crti bojišta. Pjesma *Od stoljeća sedmog* bila je od samog nastanka upečatljiva i postala je dio hrvatskog nacionalnog identiteta. Ususret novim obljetnicama razgovarali smo s njezinim autorom i izvođačem Draženom Žankom. Sinjski kantautor vraća nas u dane ponosa i slave, prisjeća se nevjerojatne glazbene karijere od dalmatinskih plesnjaka do tisuću koncerata, te otkriva zašto su mu obitelj, vjera i pošten rad uvijek bili važniji od svjetala pozornice

ŠTO SE KRVILJU BRANI, NE PUŠTA SE LAKO

U kolektivnom sjećanju jednog naroda postoje pjesme koje prestaju biti tek običan skup stihova i nota. One postaju sidro, emotivni dokument vremena i trenutačni, ali i trajan osjećaj ponosa. Kad je 1990., uoči tektonskih društvenih promjena i u jeku prve *balvan revolucije*, nastala pjesma *Od stoljeća sedmog* malo je tko mogao i slutiti da će postati neslužbena himna opstojnosti i prkosa.

Dražen Žanko u razgovoru za *Hrvatski vojnik* odiše mirnoćom. Dok započinjemo priču o njegovim počecima, karijeri te povodu našeg susreta, osjeti se ona posebna energija.

“Vidiš, kad si glazbenik, normalno je da kroz godine prođeš svašta. Ali vrlo je interesantno u tome svemu ostati pošten. To je broj jedan”, započinje Žanko toplim glasom. “Da si čovjek koji ima obitelj, da si vjernik. Prema tome, to su po meni tri osnovne stvari. I naravno, da si radan, da voliš raditi to što radiš. Moraš sebi osigurati uvjete za rad. Ja imam sreću da sam sebi kroz sve ove godine osigurao studio. Kao ptica u gnijezdo, donosio sam pojedine instrumente, gradio svoj kutak”, ističe.

U tom jednostavnom uvodu krije se cijela filozofija umjetnika koji nikad nije dopustio da ga slava pro-

mijeni ili pokvari. Za njega je glazba zanat, ali i blagoslov, koji se mora negovati poštenim radom i jasnim životnim vrijednostima.

OD SINJSKIH ULICA DO MEĐUNARODNIH POZORNICA

Glazbeni put Dražena Žanka počeo je spontano, u rodnom Sinju, gdje je još kao dječak pokazivao nevjerojatan ritam i sluh. S osmijehom se prisjeća djetinjstva te opisuje prve dodire s glazbom, koji su bili posve prirodni.

“To sam imao odmah u startu”, govori nam. “Non-stop sam u školi uzimao one drvene trokutaste ravnalice, pa bih tukao po stolu i pjevao. Već s devet, deset ili jedanaest godina osvajao sam nagrade na natjecanjima pjevača amatera, što mi je odmah dalo strašan poticaj. Poslije sam učio gitaru, pa trubu, svirao u Gradskoj glazbi i išao u Glazbenu školu kod maestra Marka Rivierija, prekrasnog profe-

TEKST
Ivan Surbek

FOTO
Sanja Bachrach
Krištofić,
privatna arhiva
Dražena Žanka

Vrlo je interesantno u tome svemu ostati pošten. To je broj jedan. Da si čovjek koji ima obitelj, da si vjernik. Prema tome, to su po meni tri osnovne stvari

sora. Kasnije sam bio i u Zagrebu par godina kod profesora Kubičeka. Mi smo u Sinju imali tu sreću da nam je grad kupio sve instrumente. Kad ti grad kupi instrumente, imaš i obvezu učiti i raditi. Non-stop smo svirali po plesnim dvoranama, u Sokolu i sličnim mjestima. Svaki put si morao izvesti nešto novo, stalno si napredovao i učio", objašnjava.

Neumoran rad i učenje ubrzo su ga odveli daleko izvan granica rodnog kraja. Prije nego što je rat u potpunosti izmijenio živote svih nas, Žanko je godinama gradio karijeru svirajući po dalmatinskim hotelima, stječući neprocjenjivo iskustvo na plesnjacima. No, prava škola zanata i izdržljivosti dogodila se na istoku.

"Najveće iskustvo u životu mi je Rusija", govori pri sjećajući se tog vremena. "Tamo sam prije rata, kroz petnaest godina, proveo ukupno dvije i pol godine. Imao sam oko tisuću koncerata! To je iskustvo koje se ne uči u školi, nego na licu mjesta. To ti daje veliko samopouzdanje, postaneš svjestan sebe i svoje snage pred mikrofonom. Prošao sam put od *skidanja* Deep Purplea, Led Zeppelina, Beatlesa, preko zabavne glazbe, pa sve do festivala. Splitski festival mi je širom otvorio vrata. Moj prvi nastup tamo bio je 1980. godine s pjesmom *Kamena s ramena*, koja je bila u nekoj *pop-rock* maniri. Interesantno je da mi je tad u pratećoj grupi plesala Severina, koja je poslije sa mnom pjevala i na jednom zagrebačkom festivalu. Sve se to događalo prirodno, bez ikakvih menadžera. Sam sam se borio", kaže.

Ta borba nije uvijek donosila golemo bogatstvo, ali je donijela nešto mnogo vrednije – mirnu savjest i istinsko zadovoljstvo stvaralaštva.

"Financijski to možda nisu bili neki suludi novci, ali uvijek je bilo dovoljno. A najvažnije je ono zadovoljstvo kad radiš ono što voliš. Nema tih novaca koji to mogu kupiti", dodaje.

OD STOLJEĆA SEDMOG: HIMNA PONOSA NASTALA IZ ISKRENOSTI

Dotaknuli smo se i onoga što je zapravo i glavni motiv razgovora, pjesme koja je postala sinonim za njegovo ime i stvaralaštvo: *Od stoljeća sedmog*. Kao autor glazbe i izvođač, Dražen nam otkriva kako je ta velika skladba zapravo nastala iz jednog posve neplaniranog i skromnog susreta.

"Tekst je napisao dragi gospodin Ivo Cvitić, Kaštelanin koji je živio kilometar od mene. Jednog dana mi je prišao i rekao: 'Gospodine Žanko, imam jednu pjesmu, biste li je htjeli otpjevati? Meni je to super.' Ja sam mu rekao da mi da stihove da pogledam. Kad sam je pročitao, odmah sam vidio koliko je poštena, iskrena i čista. Obećao sam mu da ću je uglažbiti i otpjevati. Kad je sve bilo gotovo, barba Ivo mi je sa

PJESME KOJE SU OBILJEŽILE DOMOVINSKI RAT

Pjesme koje su obilježile Domovinski rat imale su važnu i višeslojnu ulogu u hrvatskom društvu. One nisu bile samo glazba nego snažno sredstvo otpora, identiteta i zajedništva. Neke su od njihovih glavnih uloga bile:

Jačanje nacionalnog identiteta i zajedništva

U ratnim okolnostima pjesme su pomagale ljudima da se osjećaju povezano – bez obzira na to jesu li bili na bojištu, u izbjeglištvu ili kod kuće. One su učvršćivale osjećaj pripadnosti narodu i državi koja se stvarala.

Psihološka potpora i moral

Za branitelje i civile glazba je bila oblik ohrabrenja i nade. Pjesme su dizale moral, davale snagu u teškim trenucima i pomagale ljudima da izdrže strah, gubitke i neizvjesnost.

Izraz otpora i domoljublja

Mnoge pjesme jasno su izražavale otpor agresiji i odlučnost u obrani domovine. Glazba je bila nenasilan, ali vrlo snažan način slanja poruke – i unutar zemlje, i prema svijetu.

Čuvanje kolektivnog sjećanja

Te su pjesme danas dio povijesne memorije. One prenose emocije i iskustva rata budućim generacijama, često snažnije nego suhoparni povijesni podaci.

Medijska i simbolička uloga

Emitirane na radiju, televiziji i na koncertima, pjesme su postale simbol vremena i često su bile povezane s humanitarnim akcijama i javnim okupljanjima.

U godini u kojoj obilježavamo 35. obljetnicu Hrvatske vojske želja nam je prisjetiti se pjesama koje su nastajale istodobno s njezinim ustrojavanjem i koje su na svoj način pridonijele obrani i jačanju domovine.

suzama u očima rekao: 'Hvala ti, Žanko. Produžio si mi život.' Kasnije sam ga odveo i kod predsjednika Tuđmana, imao je intervju na televiziji jer je taj čovjek, kao pravi domoljub, to apsolutno zaslužio', prisjeća se Žanko. Sama pjesma trebala je biti predstavljena javnosti na splitskom festivalu 1991. godine, no sudbina i ratni vjor promijenili su planove.

"Napravio sam je još 1990. godine, prije nego što je sve buknuo, u vrijeme *balvan revolucije*. Kako je festival odgođen, odlučio sam samostalno snimiti spot s mojim dragim prijateljima iz Klapa 'Filip Dević' i Zborom Brodosplit. Snimili smo ga u samo dva dana. Jedan dio smo snimali kraj crkve Gospe Snježne, koja se nalazi na vrhu Poljičke planine. Drugi dio snimili smo na poluotoku Sustipanu u Splitu, gdje se nalazi crkva sv. Stjepana prvomučenika. Ja sam to sam montirao. Znao sam točno što želim. Rekao sam Klapi i svima: 'Morate biti decentno obučeni. Hoću odijela, hoću ozbiljne folklorne motive.' Pjesma je bila previše ozbiljna i snažna da bismo radili bilo kakve kompromise. I ispalo je izvanredno, ljudski toplo, nenasilno i dostojanstveno", ističe.

Ubrzo je pjesma prešla granice Hrvatske i postala utjeha i ponos našim ljudima diljem svijeta. Dražen Žanko sjeća se nevjerojatnih prizora s turneja.

"Kad sam došao u Australiju, na stadion 'Kralj Tomislav' u Sydneyju pred deset tisuća ljudi, tek što je pjesma izašla na nekom CD-u otkazanog festivala, počeo sam pjevati i potpuno se zbunio. Svi su pjevali sa mnom od riječi do riječi! A pjesma ima strašno puno teksta, to je cijela jedna povijesna priča. Zamisli koliko su je ti ljudi proživljavali u sebi kad su je tako brzo naučili napamet. Doživljavao sam da me na rukama nose kroz dvorane. Ali znaš što? Nisu oni nosili mene, nosili su Hrvatsku.

Moje pjesme o Zagori, Cetini i Gospi nastale su bez ikakva dodvoravanja. To je stvarni život našeg kraja i ljudi, koji sam prenio u stihove, iskazujući iskrenu ljubav prema zavičaju i našoj baštini

Ja sam bio samo jedan od njih koji je pričao našu zajedničku priču", dodaje.

ANECDOTE IZ DOMOVINSKOG RATA: SUSRETI S PREDSJEDNIKOM I PJESMA BEZ EGA

Tijekom ratnih godina domoljubna pjesma bila je važno oružje u podizanju morala narodu i braniteljima na bojišnicama. Žanko je bio na prvoj crti te glazbene fronte, iako se, kako sam ističe, nikad nije volio gurati u prve redove. "Predsjednik Tuđman je jako volio *Od stoljeća sedmog*. Često bismo se srećali na raznim primanjima i koncertima. Ja sam po prirodi takav da nikad ne stojim u prvom redu, uvijek se maknem negdje sa strane, u pozadinu. No, on bi me uvijek uočio u gomili, došao do mene i osobno me pozdravio. To mi je bilo nevjerovatno. Pjevao sam, naravno, i u projektu pjesme *Moja domovina*. Tamo sam bio u onom velikom zboru negdje pri kraju, slabo me se i vidi. Jednostavno se nisam htio gurati. Sjećam se kad mi je Rajko Dujmić godinama kasnije rekao: 'Pa čovječe, nisam znao da ti tako dobro pjevaš, trebao sam ti dati solo dionicu!' Ali u tom trenutku, *Od stoljeća sedmog* već

Kad sam pročitao te stihove, odmah sam vidio koliko je pjesma poštena, iskrena i čista. Kad je sve bilo gotovo, autor teksta barba Ivo mi je sa suzama u očima rekao: Hvala ti, Žanko. Produžio si mi život

je bila toliko velika i prva u tom cijelom domoljubnom filmu da je to bilo sasvim dovoljno", govori Žanko. Na pitanje o atmosferi među glazbenicima u tom ključnom povijesnom trenutku i je li bilo estradnog ega na snimanju *Moje domovine*, daje vrlo iskren i realan odgovor:

"Svi smo disali kao jedan, to je istina. Možda je kod nekih i bilo malo tog estradnog ega, ali taj ego je ostavljen iza tih vrata. Ali ono opće, zajedničko ozračje bilo je toliko snažno da je nadvladalo sve pojedinačne interese. Ta je pjesma doista himnična i predivna. A reakcije ljudi... To se ne zaboravlja. Jedan prijatelj branitelj rekao mi je: 'Žanko, ti si za mene prvoborac domoljubne pjesme.' U trenucima kad se sve lomilo, uz *Moju domovinu* i par drugih pjesama, *Od stoljeća sedmog* davala je krila i braniteljima i ljudima u skloništima. Sjećam se jedne stare gospode koja mi je ovdje na Trgu bana Jelačića u Zagrebu prišla, primila me za ruku, poljubila je i tiho rekla: 'Gospodine Žanko, puno vam hvala.' I samo je otišla. Koje su to duboke emocije. To su trenuci koji ti daju smisao i koje nikakav novac ne može platiti."

MJUZIKL MIRAKUL: ŽIVOTNO DJELO POD ZAŠTITOM GOSPE SINJSKE

Žankovo stvaralaštvo neraskidivo je povezano s njegovim rodnim krajem i Gospom Sinjskom, kojoj je posvetio brojne pjesme i velike autorske koncerte. Kruna tog rada svakako je povijesno-glazbeni spektakl: mjuzikl *Mirakul*.

"To je bio moj veliki san i projekt života", govori nam Dražen o mjuziklu koji tematizira slavnu obranu Sinja 1715. godine uz zagovor Gospe. "Glavnu ulogu nosio je naš sjajni Stijepo Gleđ Markos, a nastupali su i Radojka Šverko te mnogi drugi vrhunski umjetnici. Mjuzikl je imao nevjerovatan odjek. Svi me i danas pitaju zašto ga nismo nastavili izvoditi. Odgovor je jednostavan – preskupo je. Za naše uvjete to je bio velik, financijski prezahtjevan projekt. Prvi val sam uspio izgurati jer imam puno prijatelja i sponzora koji mi vjeruju i znaju da radim ozbiljno. Ali ne možeš ljude stalno povlačiti za rukav. Srećom, ostala je vrhunska videosnimka koncerta u Lisinskom, a imamo i snimku spektakla u samom Sinju, koju još moram montirati. To u Sinju je bilo čudesno, nastupalo je mnoštvo folklorša, a alkari su na konjima izlazili točno na mjestu gdje se povijesna bitka i odigrala. Doslovno na tlu natopljenom krvlju naših predaka", ističe. Prisjeća se i jedne nevjerovatne koincidencije vezane uz premijeru u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog.

"Bilo je to povodom 300. obljetnice čudesne obrane Sinja i Alke. Tražio sam termin u Lisinskom i rekli su

PJESME KOJE SU OBILJEŽILE DOMOVINSKI RAT

mi da je sve popunjeno. No, odjednom me zove ravnatelj Dražen Sirišćević i kaže: 'Dražene, imaš nevjerojatnu sreću. Jedna velika muslimanska organizacija morala je otkazati svoj termin 4. prosinca zbog nekih tehničkih problema, pa ti nudimo taj datum.' Zanimljivo, ali 4. prosinca, moj rođendan! Zamisli ti tu simboliku: muslimanska organizacija otkazuje termin, za mjuzikl koji govori o obrani Sinja od Turaka, i to baš na moj rođendan! Takve se stvari ne mogu namjestiti, to je čista providnost. Na premijeri su bili svi uglednici, od svijeta kulture do politike, uključujući i premijera Plenkovića. To mi je bio najveći rođendanski poklon i dokaz da ljudi cijene sve ono što sam tiho i pošteno radio desetljećima", ističe Žanko. Libreto za *Mirakul* napisao je Ivica Krajač, autor, uz ostalo, i libreto za rock-opere *Gubec-beg* i *Crna kraljica*.

O GLAZBI I TEHNOLOGIJI DANAS – IZAZOVI UMJETNE INTELIGENCIJE

Kao čovjek koji je prošao sve faze glazbene industrije – od sviranja na starim pojačalima i magnetofonima do digitalne ere, Žanko iznimno zrelo i bez gorčine promatra današnje trendove.

"Sve se mijenja strašnom brzinom", primjećuje. "Glazba, ritmovi, zvukovi... Danas imamo i tu umjetnu inteligenciju, koja ulazi u sve pore. Ja to pratim, ispitujem nove softvere, tražim nove zvukove u svom studiju. Želim oplemeniti svoje razmišljanje modernom tehnologijom, a istovremeno ostati svoj. Tehnologija je samo alat. Treba nam malo vremena da se prilagodimo, ali sve to ostaje na mladim generacijama. Ono što me ponekad brine je opća nervoza u društvu. Danas svi žele sve preko noći. Ako pjevač ne uspije u pola godine ili godinu dana, odmah gubi volju. Mi smo u našem vremenu živjeli glazbu. Nije bilo interneta, slušali bismo Radio Luxembourg i skidali pjesme satima na uho. To ti uđe u krv. A današnje generacije. Vidim curu i dečka, mladi par, sjede za istim stolom u kafiću i šalju si poruke na mobitele.

Ali to je jednostavno današnji način života, ne želim nikoga etiketirati niti krizirati", kaže.

Ipak, ističe da ga talent mladih ljudi i dalje može fascinirati.

"Zna me taknuti kad na internetu vidim dijete od šest ili sedam godina kako nevjerojatno svira violinu, klavir ili gitaru! To je nevjerojatno, zapitaš se kako je to moguće. Kao da im je to znanje već upisano u neki unutarnji dio. Ali to je ta čarolija života i nepredvidivost ljudskog talenta. Pa ni ja, kad sam bio dečko u Sinju, nikad nisam mislio da ću pjevati, pisati mjuzikle ili skladati za Terezu Kesoviju, Vicu Vukova, Vinka Cocu, za mlade pjevače ili Radojku Šverko. Život te jednostavno vodi nekim svojim nepredvidivim tokom, samo moraš imati vjere", kaže.

OBITELJ KAO TEMELJ DRUŠTVIA I POGLED U BUDUĆNOST

Na kraju razgovora Dražen Žanko dotiče se onoga što mu u ovim zrelim godinama donosi najveći i istinski mir: svoje obitelji i uloge djeda.

"Ako ti obitelj nije u redu, nema tog uspjeha koji ti može donijeti mir u glavi", iskreno progovara legendarni glazbenik. "Moja djeca ne sviraju, ali su uspješni i poštteni poslovni ljudi, cijenjeni u društvu. Imaju svoje obitelji i to je moje najveće životno postignuće, daleko iznad svake glazbe. A unuci... Imam

Doživljavao sam da me ljudi na rukama nose kroz dvorane po dijaspori. Ali znate što? Nisu oni nosili mene, nosili su državu. Ja sam bio samo jedan od njih koji je pričao našu zajedničku priču

ih troje: od dvanaest, jedanaest i pet i pol godina. Kad sam dobio unuke, tek sam tad shvatio što znači istinski odgajati dijete. Kad sam bio mlad, stalno sam putovao po svijetu, a o djeci su se brinule supruga, majka, sestre. Sad ja unuke vodim u školu, u vrtić, kuham im i beskrajno uživam u svakoj njihovoj novoj riječi, u zajedničkim pidžama-partyjima i dječjem smijehu. To je ona božanska ispunjenost koja nadilazi sve ostalo", dodaje. Što se tiče glazbenih planova, Žan-
kov radni elan nimalo ne kopni. Sa smiješkom nam najavljuje svoj sljedeći veliki nastup.

"Evo, već 5. kolovoza, na Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Dan hrvatskih branitelja, nastupam na velikom koncertu kod crkve Sveta Mati Slobode na Jarunu u Zagrebu. To organiziraju branitelji pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja. Prošle godine bilo je iznimno uspješno i emotivno, pa ove s ponosom ponavljamo taj susret. I dalje radim, stvaram u studiju i pjevam s istim žarom", dodaje.

Mjuzikl *Mirakul* donio je čudesnu priču o našoj povijesti i borbi. Kad smo ga izvodili u Sinju, s alkarima na konjima i folklorom, sve se događalo točno na onom povijesnom mjestu gdje su naši preci branili svoj dom

Ako ti obitelj nije u redu, nema tog uspjeha koji ti može donijeti mir u glavi. Moja djeca imaju svoje familije i to je moje najveće životno postignuće, daleko iznad svake glazbe

Od stoljeća sedmog

Mislili su neki, već nas neće biti
Ni veselje svoje nisu znali kriti
Raselit' nas triba da nas manje ima
Nisu tu ni bili, tad će reći svima

Nek' tudinu grizu, roda znati neće
Bez jezika narod nema više sreće
Djeca roda povist neće znati
Potom svoj na svome, neće bit' Hrvati

'Ko na tvrdoj stini svoju povist piše
Tom ne može ni'ko prošlost da izbriše
Varaju se ki ne misle tako
Što se krvlju brani, ne pušta se lako

'Ko na tvrdoj stini svoju povist piše
Tom ne može ni'ko prošlost da izbriše
Mi smo tu odavna, svi moraju znati
To je naša zemlja, tu žive Hrvati

Kroz vrmena gruba i kroz ljute boje
Branili smo časno mi ognjišće svoje
Čuvaše nam predi ovu rodnu grudu
Nisu zbog slobode ginuli zaludu

Al' sad evo opet nova zora rudi
Posli dugih lita Hrvatska se budi
Tu na našoj zemlji, naš se barjak vije
Crven, bijeli, plavi, više se ne krije

Na kamenu tvrdom o tom slova pišu
Od stoljeća sedmog tu Hrvati dišu.

I dok privodimo razgovor kraju, odzvanja ona Draženova rečenica s početka razgovora: o poštenju, radu i obitelji. Možda je tajna njegova trajanja upravo u tome što nikad nije tražio prečace, što je ostao vjeran svojem sinjskom kamenu, svojoj Zagori i onoj tihoj, ali neuništivoj vjeri, koja kroz pjesmu već desetljećima spaja ljude. Dražen Žanko doista je *zdravina* hrvatske glazbe – pošten, radan kako sam kaže, duboko emotivan i nadasve svoj.

